

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP
1901—1902.

*Vergadering van Vrijdag 13 December 1901,
's avonds te 7¹/₂ ure.*

Voorzitter : Kolonel DE VLAMING.

De VOORZITTER, de vergadering openende, zegt :

Het was het Bestuur aangenaam deze buitengewone vergadering te kunnen beleggen. Reeds in het voorgaande leesjaar waren onzerzijds pogingen in het werk gesteld om een bijeenkomst te kunnen wijden aan de krijgsgeschiedenissen in Zuid-Afrika, na de terugkomst van de als militaire attaché's derwaarts gezonden H. H. Ram, Asselbergs en Thomson. Terwijl om verschillende redenen destijds echter uitstel werd geboden, was het thans aan het Bestuur zeer welkom toen de kapitein Ram zich aanbood in een buitengewone vergadering een sprekkende te vervullen in den vorm van »Opmerkingen van krijgskundigen aard, naar aanleiding van den Zuid-Afrikaanschen oorlog.» De kapitein Ram was in de gelegenheid om geruimen tijd verbonden aan het hoofdkwartier van den Generaal Louis Botha, de krijgsverrichtingen van het veldleger te volgen, zoodat van hem de meest onpartijdige mededeelingen, die ongetwijfeld door u allen met groote belangstelling zullen worden gehoord, kunnen worden verwacht. Onnoodig zal het

zijn u daarbij te doen opmerken, dat onze Vereeniging, die zich ten doel stelt onderlinge beoefening der krijgswetenschap, elke politieke agitatie uitsluit, zoodat het uit dit oogpunt gewenscht is dat en de rede van den heer Ram en het mogelijk daarop volgend debat een zuiver militair wetenschappelijk cachet zullen dragen.

Vooraf, M. H., wachten ons enkele huishoudelijke aangelegenheden, waartoe in de eerste plaats behoort: de ballotage van candidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Mijsberg en Vosmaer met hem het bureau van stemopneming uit te maken.

De uitslag der stemming is, dat tot leden worden aangenomen de heeren: G. de Josselin de Jong, 1e Luit. der Artillerie, te 's-Gravenhage, en E. N. L. Qnadekker, 2e Luitenant der Infanterie, te Bergen op Zoom.

Vervolgens is aan de orde de verkiezing van een lid van het Bestuur, ter vervanging van den heer J. G. F. van Houtum, die gemeend heeft zijn benoeming als zoodanig in de vergadering van 25 October l.l., niet te moeten aannemen.

Bij *eerste* stemming verkrijgen de heeren Wuppermann 34, Buhlman 33 en Habbema 13 stemmen. Op vijf andere heeren wordt elk 1 stem uitgebracht, en er zijn voorts 9 blanco-biljetten.

Bij de *tweede* stemming worden op den heer Buhlman 52 en op den heer Wuppermann 51 stemmen uitgebracht, met twee biljetten in blanco.

Mitsdien is tot lid van het Bestuur benoemd de heer Buhlman.

De heer Buhlman ter vergadering aanwezig, verklaart zich op de vraag van den Voorzitter bereid de functie van Bestuurslid te aanvaarden en wordt onder aanbieding zijner gelukwensen door den Voorzitter uitgenoodigd, aan de Bestuurstafel plaats te nemen.

De VOORZITTER: Aangezien het Bestuur thans voltallig is, moet worden overgegaan tot het kiezen van een Voorzitter der Vereeniging overeenkomstig Art. 18 van het Reglement. Wegens het reeds ver gevorderde uur heb ik de eer voor te stellen, die verkiezing te doen plaats hebben gedurende de gewone pauze.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De VOORZITTER: Thans M. H. nog een paar mededeelingen. Met het oog op zijn vertrek naar O.-I. is de kapitein Michielsen van het O.-I. leger, lid van de Commissie voor de »Vertalingen en Overdrukken" onder dankbetuiging eervol uit die functie ontheven en is door het Bestuur ter zijner vervanging gekozen de kapitein de Greve van het Indische leger, die deze betrekking heeft aanvaard.

Voorts is door het Bestuur ten geschenke ontvangen van het Hoofdbestuur der Vereeniging het Roode Kruis een exemplaar van de Handelingen van het Nederlandsche Roode Kruis bevattende o. a. een uitvoerig verslag der verrichtingen van de Nederlandsche ambulance in de hospitalen en op de slagvelden in Zuid-Afrika.

In het voorwoord van den Voorzitter van het Hoofdcomité wordt o. a. gezegd dat met de uitgave dezer Handelingen een goed werk wordt beoogd. Behalve het verspreiden in ruimer kring wenscht de uitgever der Handelingen, de opbrengst dier uitgave, na aftrek van de onkosten geheel af te staan aan de algemeene kas van de Vereeniging het Roode Kruis, die harerzijds een deel daarvan wenscht af te zonderen voor de vrouwen en kinderen in de Engelsche concentratiekampen. Het lijvige boekdeel is voor f 2.50 verkrijgbaar gesteld. Gelet op het edel streven der Vereeniging zullen wellicht ook onder de leden van ons genootschap inteekenaren worden gevonden, waartoe het Bestuur gaarne opwekt.

Aan den Voorzitter van het Hoofdcomité is de dank onzer Vereeniging betuigd voor de toezending.

Alvorens het woord te verleen aan den kapitein Ram, zij het

mij vergund in herinnering te brengen dat tot de militaire attachés van Regeeringswege aangewezen om de krijgsverrichtingen van de Zuid-Afrikaansche strijdkrachten te volgen, ook behoorde het lid onzer Vereeniging de 1e luitenant v/h O.-I. leger Nix, die tengevolge van bekomen wonden den 11 April 1900 overleed.

Aan de mij welwillend verstrekte gegevens ontleen ik het volgende :

In 1874 te Batavia geboren, werd Matthijs Jan Nix in 1889 als cadet geplaatst aan de K. M. A., welke inrichting hij in 1893 onder No. 1 als 2e luitenant verliet. In dien rang nam hij deel aan de krijgsverrichtingen op Lombok, en werd hij als 1e luitenant in 1898 bij de hoogere krijgsschool gedetacheerd.

Kort na het uitbreken van den oorlog in Zuid-Afrika werd hij aangewezen om als militair attaché de krijgsverrichtingen der burgermacht van de Boeren-Republieken te volgen. Na zich aanvankelijk bij de commando's in Natal te hebben aangesloten, begaf hij zich tegen het einde van Februari naar den Oranje-Vrijstaat en woonde aldaar verschillende gevechten bij. Toen na het succes der Engelsche wapenen van half Februari—half Maart de verstrooide Boeren-commando's zich weer verzamelden en werden geconcentreerd te Brandfort, sloot Nix zich den 28en Maart aan bij een colonne onder den Generaal de Wet, die 's avonds vertrok in de richting van de waterwerken bij Sanna's Post. Na drie nachtmarschen werd die plaats bereikt en den 31^{en} 's morgens viel de colonne Broadwood in de hinderlaag door de Wet in de Koornspruit gelegd. 't Was bij dit gevecht (waarbij het commando van de Wet slechts 3 man verloor) dat Nix ernstig gewond werd. Geneeskundige hulp kon van Boerenzijde niet worden verleend. Nix was met de voorhanden transportmiddelen niet vervoerbaar en moest onder de hoede van een collega op het slagveld achterblijven. Den volgenden dag opgenomen in een Britsche ambulance, die 's avonds naar Bloemfontein vertrok, kwam hij daar den 2^{en} April 's avonds laat aan.

Opgenomen in het hospitaal, werd hij met zeer veel zorg

verpleegd en behandeld en hoewel de toestand zich aanvankelijk niet ongunstig liet aanzien, overleed hij den 11^{en} April, nadat hij eenige uren te voren een operatie had ondergaan, die onvermijdelijk was.

Nix was nog geen 26 jaar, toen hij overleed.

Hoe jong hij ook nog was, had hij zich in zijn korte loopbaan reeds doen kennen als een zeer actief, bekwaam en schrandere officier, van wien men groote verwachtingen koesterde.

Vol illusiën, vol opgewekt leven verliet hij blijmoedig huis en haard om zijn militaire kennis te verrijken, in de beste leerschool, die daarvoor bestaat, in den oorlog.

Hij was er zich van bewust, dat gevaren hem wachtten en dat niets of niemand hem dwong naar het oorlogstooneel te gaan. Maar bij zijn overtuiging, dat er in Zuid-Afrika veel te leeren zou zijn, drong zijn krachtige geest hem naar het terrein van den strijd, met aanvaarding van alle moeilijkheden en gevaren, die hem daar wellicht konden wachten.

Hij bracht zijn jong leven ten offer ter wille van de militaire wetenschap.

Een woord van dankbare hulde, M. H., zij van deze plaats aan onzen overleden Indischen kameraad gewijd!

Aan de orde is nu de voordracht van den heer Jhr. J. H. RAM, kapitein der Infanterie, houdende:

Enkele opmerkingen van krijgskundigen aard naar aanleiding van den Zuid-Afrikaanschen oorlog.

De heer RAM:

Mijne Heeren!

Wanneer een Nederlander het woord voert over den Zuid-Afrikaanschen oorlog, dan is het begrijpelijk dat uit zijn woorden de bitterheid spreekt, welke ons volk gevoelt bij het aanschouwen van dien strijd. De waarschuwing van den Voorzitter, hoe juist overigens, was niet noodig om mij te doen beseffen,

dat het Bestuur van deze Vereeniging mij de gelegenheid niet geschonken zou hebben een voordracht te houden over dit onderwerp, wanneer ik mij had voorgesteld van avond aan die gevoelens uiting te geven. Het doel onzer bijeenkomsten is bevordering en verbreiding der Krijgswetenschap, zoodat ik mij gebonden acht mijn aandacht — en ik hoop ook uw aandacht — uitsluitend te vestigen op de vraag: welke zijn uit een krijgskundig oogpunt de uitkomsten van dezen strijd; tot welke opmerkingen geeft hij aanleiding. Ik zal dus hoofdzakelijk enkele der conclusies bespreken, welke het rapport besluiten van de militaire attachés, die van hier naar Zuid-Afrika vertrokken. Deze baseeren zich op hetgeen door hen werd gezien, op eigen ervaring dus, op mededeelingen en gegevens ontvangen en verzameld op het oorlogsterrein en op de gegevens vervat in officiële rapporten van beide partijen. Het zal u echter blijken dat in deze voordracht bovendien gebruik werd gemaakt van enkele der reeds talrijke werken, welke omtrent dezen oorlog het licht zagen.

Het is onmogelijk in een kort tijdsbestek het groot aantal feiten te vermelden, waarop die conclusies berusten, vooral daar ik gedwongen zal zijn nu en dan in beschouwingen te vervallen. Het bestuur dezer Vereeniging heeft echter de goedheid gehad mij toe te staan in het geschreven verslag minder beknopt te zijn.

Het belangrijkste tijdperk in dezen krijg is de eerste periode, die van den geregelden oorlog, welke over het geheele gebied van de Republieken ophield toen in September 1900 de Commandant-Generaal der Z.-A.-R. besloot om de Oosterlijn, de verbinding dus met Europa, prijs te geven. De militaire attachés der verschillende Rijken, die bij de Z.-A. Republiek vertegenwoordigd waren, verlieten toen, op raad van de Regeering, het tooneel van den oorlog en omtrent het verdere verloop van den strijd staan ons — evenals u — slechts onvolledige en dikwijls onbetrouwbare gegevens ten dienste. Wel blijkt uit sommige berichten dat ook in de guerilla die nu volgde, tel-

kens gevechten geleverd werden, die evenzeer passen in het kader van den grooten oorlog, loeh het is onwaarschijnlijk dat de studie dier gevechten tot andere gevolgtrekkingen op tactisch gebied zou leiden dan de bestudeering van de eerste periode van den krijg. Slechts zij die van dezen oorlog kennis willen nemen met een minder beperkt doel dan ik mij hedenavond heb gesteld, die de volharding willen leeren kennen waartoe een volk in staat is, dat voor zijn vrijheid vecht, zullen bij voorkeur hunne aandacht moeten vestigen op die latere periode. Voor ons doel heeft die studie minder belang. Ook zij die meenen dat in ons land een hardnekkige guerilla mogelijk is, zullen mij wel willen toegeven dat de geografische omstandigheden ten onzent zoo ten eenenmale verschillen met die van Zuid-Afrika, dat een zoodanige strijd hier op geheel andere wijze gevoerd zou moeten worden dan de Boeren dit doen in hun land. Ik meen echter dat in een land zoo klein als het onze en zoo zwaar bevolkt, een guerilla slechts zeer kort zou kunnen duren of wel zich niet zou ontwikkelen, *ook al mochten we ons een weerbaar volk noemen*. Bovendien de diepe ellende, welke een dergelijke strijd onvermijdelijk brengt en de wreedheden waarmede hij gepaard gaat, dwingen ons alle krachten in te spannen om hem te voorkomen; we moeten onze hoop stellen in het leger en dit zoo krachtig mogelijk maken. Van harte hopen wij dat de ervaringen van dezen oorlog, ons leger ten goede zullen komen.

Het spreekt van zelf dat men die ervaringen met groote behoedzaamheid moet raadplegen. De samenstelling toch der Boerenstrijdmacht was in beginsel afwijkend van de organisatie der Europeesche legers. Bij deze vindt men een samenvoeging van drie wapens, een stafdienst en goed georganiseerde hulpdiensten voor de verpleging. Bij de strijdmachten der Republiek ontbrak dit alles nagenoeg geheel. Het hoofdwapen bestond uit bereden infanterie. De veld-artillerie was zoo zwak dat zij in de meeste gevechten den artillerie-strijd moest vermijden en dienst deed als infanterie-geschut; terwijl cavalerie geheel ontbrak. De opperbevelhebber bezat geen vooraf geor-

ganiseerden staf, en wat als zoodanig geïmproviseerd moest worden, werkte gebrekkig. Ook de verplegingsdienst moest bij den aanvang van den oorlog in het leven worden geroepen, en heeft zeer geleden onder het gemis aan een zorgvuldige voorbereiding.

Voeg hier nog bij, dat het gezagsbegrip bij de Boerenstrijdmacht niet of nagenoeg niet bestond, dat dus een discipline, zooals Europeesche legers haar kennen, ontbrak en dat alle krijgsbesluiten in krijgsraad genomen werden, zoodat nooit een enkel persoon zich verantwoordelijk gevoelde voor het genomen besluit, — wat op de energieke doorvoering natuurlijk ongunstig moest werken, — en men zal licht begrijpen hoe moeilijk het is een parallel te trekken tusschen een dergelijke weinig samenhangende krijgsmacht en een Europeesch *leger*, en hoe voorzichtig men moet zijn, om met de ervaringen, daar opgedaan, hier zijn voordeel te doen.

Wat ik hier omtrent de Boerenstrijdmachten vermeld, was grootendeels vóór den oorlog reeds bekend. De verwachtingen van gezaghebbende militairen in ons land en vermoedelijk ook daar buiten ten opzichte van de kansen op succes voor het Boerenleger waren daarom niet hoog gespannen. In de *N. R. Ct.* van 20 October 1899 liet een hunner zich aldus hooren :

»Omtrent het einde van den oorlog is men ten opzichte van de Boeren nog al optimistisch gestemd. Bezwaarlijk is het een voorspelling te wagen. Toch vrees ik dat de Boeren op den duur niet bestand zullen blijken tegen de Engelschen.»

Daarna noemt de schrijver als oorzaak van zijn vrees het gebrek aan discipline — in ruimen zin genomen — bij de Boerenstrijdmachten. »Als niet alleen — zoo gaat hij voort — de ijzeren wil geldt van den Bevelhebber maar ieder meent het recht te hebben meê te praten zal de eene rechts en de andere links willen en komt er verwarring of tweespalt tusschen de aanvoerders.

»Zoolang het bij den kleinen of guerilla-oorlog blijft, zullen de Boeren met zwakke afdeelingen, commando's van hoogstens 3 à 400 man hier en daar partiëele voordelen kunnen be-

halen, maar die zijn gemeenlijk niet van beslissenden invloed. Wanneer de Boeren echter een geregelden strijd zullen te voeren hebben met de hoofdmacht van het Engelsche leger en genoodzaakt zullen worden daartegen ook hun macht samen te trekken, dan vrees ik dat ook zij zeer groote verliezen zullen lijden, omdat hunne bevelhebbers niet geleerd hebben groote troepenmassa's te leiden, tactisch weinig ontwikkeld zijn en de ondergeschikte Boeren voor dat gevecht niet berekend zullen blijken".

De verwachtingen door het Engelsche legerbestuur omtrent den te voeren oorlog gekoesterd, vindt men neergelegd in een geheim document, dat door den Generalen Staf werd bewerkt en herzien was in Juni 1899. Te Pretoria werd ons door een der Regeeringsambtenaren van de Z.-A.-R. van dit geschrift inzage verleend. Het bevatte o. a. de navolgende zinsneden :

»Het karakter der Boeren brengt mede dat zij gedekt vechten, en de weerzin het leven te wagen, vermindert in beduidende mate hunne militaire waarde voor aanvallende bewegingen of in een stelling waarvan de flanken omtrokken kunnen worden.

De Hollandsche Afrikaners zijn wel is waar door afkomst en van nature van een onverzettelijk karakter, het zou echter een dwaasheid zijn van ongetrainde Boeren bereidwilligheid te verwachten, het leven te wagen op het verlangen van een meerdere, een eigenschap, die, zooals de geschiedenis nadrukkelijk leert, slechts door discipline wordt verkregen en aangekweekt.

Een andere ernstige oorzaak van zwakte der burgermacht in vroegere oorlogen was de onvolmaaktheid van hun transport- en verplegingswezen. Geen enkel georganiseerd systeem was hiervoor in het leven geroepen; de burgers waren verplicht voor eigen verpleging te zorgen, en mochten te dien einde de eigen ossenwagens mede voeren, waarin meer dan eens vrouwen en kinderen de krijgsmacht vergezelden. Bij zulk een systeem was — hoe groot de tactische beweeglijkheid moge geweest zijn — strategische snelheid van beweging onmogelijk, en een

nederlaag zou tot groote onheilen geleid hebben. Een zaak van misschien nog grooter belang is de groote vermeerdering van het aantal Boerenstrijders en het gebrek aan een leider, die, hetzij door oorlogs- of manoeuvre-ondervinding in staat is om groote massa's in het veld te leiden. Zondert men het snel verloopende incident der Jameson-raid 1) uit, dan is Joubert de eenige leider, die eenigermate ondervinding heeft van het hooger bevel; men gelooft dat de macht bij Laingsnek 2), ongeveer 3000 man, de grootste was, die ooit onder zijne orders vereenigd is geweest.

De districtscommandanten, uit de laatste oorlogen overgebleven, hadden geen ervaring van bevelvoering dan over eenheden van minder dan 1000 man.

Met het oog op de bovengenoemde beschouwingen, mag men aannemen dat de burgermacht, hoewel veel sterker, niet uit zoo goede elementen samengesteld zal zijn als in 1880. Intusschen, zij zullen een beter geweer in handen hebben, over een onbepaalde hoeveelheid munitie beschikken, en het voordeel bezitten van met een moderne veld-artillerie en machinegeweren bewapend te zijn.

De massa's burgers welke de Transvaal zich voorneemt te zenden en vermoedelijk binnen zekere grenzen ook in het veld zal zenden, zullen desniettemin met het oog op hun gemis aan een hogere organisatie en geoefenden staf, een groote moeilijkheid in het leven roepen, terwijl de noodzakelijkheid drie of vier batterijen veld-artillerie zoowel op marsch als in actie te beschermen, eenige wijziging noodig zal maken in de verspreide vormen der Boeren en dus tot bezwaren aanleiding zal geven. Bovendien heeft men er rekenschap mede te houden, dat de Boeren zeer gevoelig zijn in flanken en rug en om die reden de Engelsche cavalerie altijd gevreesd hebben. Ook zullen zij voor het eerst kennis maken met de uitwerking van de moderne G.K.T. en het is zeer onwaarschijnlijk dat hunne

1) Waarbij zooals men weet de Boeren door Piet Cronjé werden aangevoerd. (Noot van den schrijver).

2) In den Vrijheids-oorlog. (Noot van den schrijver).

veld-artillerie, hetzij in materieel, hetzij in personeel, in het gevecht niet verre ten achter zal staan bij de onze.

Wij mogen dus verwachten dat, terwijl de Boeren iets van hun oude ervaringen in de guerilla zullen betoonen, in terreinen gunstig voor een dergelijke tactiek, zij slechts weinig kans van slagen zullen hebben, wanneer zij gedwongen zijn in de open vlakten van den Oranje-Vrijstaat of de Transvaal een voldoende 1) macht van gedisciplineerde troepen uit de drie wapens bestaande te ontmoeten, en het schijnt zeker dat, na een ernstige nederlaag, hun gemis aan discipline en organisatie zich in te hooge mate zal doen gevoelen om hen in staat te stellen verder nog ernstigen tegenstand te bieden.

We mogen verwachten dat in een voortgezette strijd de burgermachten veel last zullen hebben van versmelting, iets dat onvermijdelijk is bij onvoldoend gedisciplineerde vrijwilligers; het verlangen naar vrouw, kinderen en woning, die onbeschermde en onverzorgd zijn achtergelaten, zal te sterk blijken voor de menschelijke natuur na eenige maanden van afwezigheid. . . .”

Men ziet, de verwachtingen in deze hoogst belangwekkende studie uitgesproken, komen voor een deel overeen met hetgeen Europeesche deskundigen zich destijds hebben voorgesteld, en — ik voeg er bij — het verloop van den oorlog heeft hunne juistheid gedeeltelijk in het licht gesteld. Gedeeltelijk doch niet geheel.

Nadat toch gedurende twee maanden de Boerenstrijdmacht hare meerderheid in het veld had bewezen door een langzaam doch voortdurend veldwinnen, bereikte ons medio December van het jaar 1899 het bericht der 3 groote Boerenoverwinningen op de Engelsche troepen, die onder het bevel van generaal Buller naar Zuid-Afrika waren vertrokken. De namen van Stormberg, Magersfontein en Colenso brachten het Vasteland in geestdrift en werden in Engeland met ontsteltenis genoemd.

1) In den Engelschen tekst staat hier „adequate”.

De continentale pers verklaarde onomwonden, dat het Engelsche leger onmachtig zou blijken het cordon van Boeren te doorbreken, dat den weg naar Ladysmith en Kimberley versperde en het scheen inderdaad een korten tijd of de weinig gedisciplineerde Boerenstrijders in staat waren het overmachtige, gedisciplineerde leger van Groot-Brittannië tot staan te brengen. In het nangezicht van een zóó verbazend feit, zóó geheel in strijd met hetgeen de krijgswetenschap leeraart, voelde menigeen zich den grond zijner wetenschappelijke overtuiging ontzinken en scheen het een oogenblik alsof zij die uitriepen dat vaderlandsliefde en geestdrift een hechter cement zijn om vastheid te geven aan een leger dan strenge discipline, gelijk hadden. Het verder verloop echter van den oorlog heeft het onjuiste van deze meening aangetoond. Moge deze uitkomst voor hen die haar verwachtten op grond hunner wetenschappelijke overtuiging een voldoening geweest zijn of liever heeft zij hen het teleurstellend gevoel bespaard van te moeten ervaren dat de wetenschap, waarop zij vertrouwden, op onzuiveren grondslag was opgetrokken; zij stemt ons echter tevens tot droefheid, wijl het een uitkomst is, die veel bitter leed over het stamverwante volk in de Republieken heeft gebracht.

De drie gebreken, welke de Boerenstrijdmacht volgens den Engelschen Generalen Staf en volgens vele militaire deskundigen in het nadeel zouden stellen tegenover het Engelsche leger, waren: het ontbreken van militaire tucht, van een goede oorlogsorganisatie en van bekwame leiders. Hiertegenover stond slechts het voordeel, dat de Boerenstrijders als schutters, ruiters, en wat betreft hunne gehardheid tegen de ontberingen te velde, de vergelijking met de Engelsche soldaten schitterend konden doorstaan.

Waar we de opvatting hebben uitgesproken, dat het oordeel der militaire deskundigen *in hoofdzaak* doch *niet in alle deelen* gebleken is juist te zijn, zijn we ook verplicht deze meening nader toe te lichten,

Het oordeel van den schrijver in de *N. R. C.*, dat de Boerenstrijdmacht slechts berekend zou zijn voor handelingen in de guerilla, met afdeelingen van hoogstens 3 à 400 man, wordt afdoende weerlegd door het feit, dat de machten der beide Republieken, tot een gezamenlijke sterkte van \pm 20.000 man, verdeeld over een lijn van 300 K.M., Natal binnontrokken, aanvankelijk twee partiëele nederlagen leden (Dundee, Elandslaagte) en desniettemin hun opmarsch voortzetten, bij Modderspruit een aanval van het Engelsche leger uit Ladysmith wisten af te slaan, dienzelfden dag een 1000tal Engelschen, die op Nicholson's kop in stelling lagen, gevangen namen, vervolgens de geheele macht onder White in Ladysmith opsloten en later de pogingen van den generaal Buller om Ladysmith te ontzetten tot viermaal wisten te doen mislukken, onder voor hen hoogst ongunstige sterkte-verhoudingen. Dit zijn handelingen, die geheel buiten het kader vallen van den kleinen oorlog, evenzeer als het gevecht bij Magersfontein, waar de generaal Cronjé met ongeveer 4500 man een drievoudige overmacht terugwees. Oppervlakkig bezien, geven zij ruimte aan de meening, dat de bovengenoemde gebreken in het Boerenleger zoo zwaar niet wogen, althans dat hun invloed zich niet te zeer heeft doen gevoelen. Eenigszins anders echter wordt ons oordeel, wanneer wij nagaan welke meerdere voordeelen hier bereikt hadden kunnen worden, ware de Boerenstrijdmacht *een leger* geweest, *gedisciplineerd*, *goed georganiseerd* en *goed aangevoerd*. Bij het uitbreken van den oorlog toch waren de sterkte-verhoudingen der wederzijdsche krijgsmachten geheel in het voordeel van de Boeren. Een zwakke bezetting der passen, die naar Natal leiden, zou voldoende geweest zijn om van die zijde alle gevaar voor een vijandelijken inval te weren en zou de vereenigde krijgsmacht der Republieken in staat hebben gesteld met een overweldigende overmacht zich meester te maken van het grootste gedeelte, zoo niet van de geheele Kaap-kolonie. De Hollandsche bevolking van die kolonie zou zich waarschijnlijk voor een groot deel bij hen hebben aangesloten, zoodat hun strijdmacht in gunstiger sterkte-verhouding

verkeerd zou hebben tegenover het leger, dat Engeland had kunnen afzenden om de kolonie te heroveren.

Een andere wijze van handelen, die evenzeer succes beloofde, ware geweest, een inval met de geheele macht te doen in Natal, dat bij den aanvang van den oorlog slechts zwak bezet was.

Een krachtig strategisch offensief, hetzij in Natal, hetzij in de Kaap-kolonie, had ten overvloede een logische voortzetting genoemd kunnen worden van het aan Engeland verzonden ultimatum, waarbij de Regeering der Z.-A.-R., voor het geval dat Engeland tot den oorlog was besloten, het tijdstip waarop de vijandelijkheden zouden beginnen zelf vaststelde. De eerste handelingen echter van de krijgsmachten der Republieken zijn uitvloeisel geweest van een strategisch *defensieve* gedachte. Dekking der grenzen naar alle zijden was de eerste militaite maatregel, gepaard met pogingen om in het vijandelijk land de spoorlijnen, die naar het eigen gebied voerden, te vernielen. Grond dezer handelingen was de vrees voor een vijandelijken inval. Eerst toen deze uitbleef, werd het vijandelijk gebied betreden, aanvankelijk aarzelend, en later, toen de onmacht des vijands zich verraadde door zijne werkeloosheid, meer beslist. De wijkende vijand werd achtervolgd, doch niet aangegrepen. Men bepaalde zich tot een insluiting.

Dat een strategische handeling, die meer het uitvloeisel is van den drang der omstandigheden dan de uitvoering van een vooraf beraamd voornemen geen schitterende uitkomsten kon geven, is duidelijk.

De vraag ligt voor de hand, waarom bij het uitbreken van den oorlog niet onmiddellijk werd overgegaan tot een krachtig offensief. Het antwoord op die vraag is natuurlijk niet met beslistheid te geven; immers er kunnen hier politieke overwegingen in het spel zijn geweest, die we niet kennen. Hoe dit ook zij, er zijn twee motieven aan te wijzen, die *stellig* hebben gegolden en die — ook afgescheiden van andere — reeds een voldoende verklaring geven. Vooreerst dan was de strategische gedachte hier uitvloeisel van het politiek voelen der leiders; in politieken zin waren de Boeren-republieken slechts

op verdediging bedacht ja — het moge vreemd klinken — zelfs het zenden van het ultimatum was een daad van verdediging; en ten tweede was het oorlogsinstrument, waarover de leiders beschikten, de *weermacht* der Republieken, ongeschikt voor het doorvoeren van een goeden strategischen *aanval*. De ondervinding heeft dit bewezen, en de drie reeds genoemde gebreken duidelijk aan het licht gebracht. De gevolgen eener gebrekkige organisatie, van het ontbreken van een goeden verplegingsdienst b.v., teekenden zich al spoedig. Gedurende het voorttrekken in Natal, ja reeds toen de commando's bij Zandspruit vereenigd waren, bevatten de berichten, die de Commandant-Generaal naar Pretoria zond, een lange reeks van klachten over de moeilijkheden, waarmede de verpleging gepaard ging. De generaal Meyer, hoofd van een der colonnes, klaagt, dat zijn mannen onbeschermd zijn tegen den hevigen regen, die dagen achtereen voortduurde, wyl de gevraagde regenjassen uitblijven. Het meel — zegt de Commandant-Generaal — dat uit Pretoria wordt toegezonden, is van slechte qualiteit en de burgers kunnen bij de voortdurende regens geen brood bakken, er moet brood worden gezonden; toen dit gezonden werd, bleek het nagenoeg oneetbaar te zijn; de kleeding, die verstrekt wordt, is evenzeer slecht en de schoenen zijn niet te gebruiken. Als dat zoo voortgaat, vervolgt de Commandant-Generaal zullen de burgers van kommer en ellende omkomen, en zal het niet noodig zijn dat de Engelschen hen verslaan. Ook klachten over paarden, die »gedaan», muilen en ossen die »flauw» zijn, worden reeds de eerste weken van den oorlog vernomen. Enz. enz. Zelfs toen de voorwaartsche beweging had opgehouden en de uiterste commando's aan de Tugela lagen, kwamen van daar nog aanhoudend klachten over slechte verpleging, gebrek aan slachtoossen en d.g.l.

Doch ook het gemis van andere diensten deed zich scherp gevoelen; vooral het ontbreken van bekwame staf-officieren en van een goeden ophelderingsdienst teekende zich in hooge mate. De sterkte en bewegingen van den vijand werden slechts

on nauwkeurig gekend en de samenwerking der verschillende colonnes was hoogst onvolkomen.

Dat de colonne Symons van uit Dundee zich tegen de commando's van generaal Meyer richtende, deze tot den terugtocht kon dwingen, was het gevolg van het werkeloos blijven van den generaal Erasmus, die onder voorgeven dat een zware mist hem omringde, ondanks vooraf besproken samenwerking den generaal Meyer niet te hulp snelde.

Dat generaal Yule, die na het sneuvelen van generaal Symons het bevel voerde, met zijne geheele macht onbelemmerd naar Ladysmith kon trekken, werd veroorzaakt door het feit, dat na den slag bij Dundee alle voeling met de Engelsche macht verloren was gegaan 1).

Het gevecht bij Elandslaagte op den 21sten October gaf aanleiding tot verwijten tusschen de aanvoerders der beide krijgsmachten. De generaal Joubert had steun verwacht van den generaal Prinsloo. Eenige dagen later deed zich het omgekeerde voor: de Vrijstaatsche troepen waren bij Rietfontein door de Engelschen uit Ladysmith aangevallen en generaal Prinsloo vreesde voor een herhaling. De Transvaalsche troepen echter werden opgehouden door de bezetting van Dundee, welke eerst den 23en den marsch naar Ladysmith aanving, en hielden zich dus ver van het gevechtveld. Dringend verzocht generaal Prinsloo om ondersteuning, welke echter niet verleend kon worden. Eerst vier dagen later vereenigden de beide krijgs-

1) Dr. Valentin, een Duitscher die jarenlang in den Transvaal had gewoond en tot het Duitsche korps behoorde dat ingedeeld was bij de colonne Lucas Meyer, zegt in een werkje getiteld: *Meine Kriegserlebnisse bei den Buren*. Had generaal Joubert niet zo lang geaarzeld en ware Lucas Meyer niet zoo onbesluitvaardig geweest, wij hadden door doelmatige achtervolging dit deel van het Engelsche leger (bedoeld wordt de colonne Yule) gevangen genomen en gedeeltelijk kunnen vernietigen.

Men scheen intusschen den vijand gouden bruggen te willen bouwen. Alle voorstellen door de Duitschers gedaan, waren vergeefs. Wij allen boden ons aan, onmiddellijk op te zadelen, te verkennen en berichten te brengen, opdat de Boeren op de hoogte gebracht, onmiddellijk achtervolgen en verontrusten konden. Het hielp echter niets. *Gij, Duitschers, zijt altijd haastig; blijf waar ge zijt*, dit was het bescheid van generaal Meyer."

machten zich bij Ladysmith. Doch ook toen werden zij niet onder één leider gebracht, maar werkten ieder op zichzelf, wel ter bereiking van hetzelfde doel, doch niet altijd in voldoende harmonie met elkaar. Bij het Transvaalsche hoofdkwartier was men gedurende vier dagen in het onzekere gebleven omtrent de bewegingen der colonne Meijer, die met een deel van zijn macht de colonne Yule trachtte in te halen, zonder hierin echter te slagen, al weer ten gevolge van de gebrekkige verpleging van man en paard.

De afwezigheid van militaire discipline doet zich in de eerste weken van den oorlog nog niet scherp gevoelen. Wel hoort men al spoedig klachten dat enkele burgers onwillig zijn, dat andere verlangen met verlof te gaan, wel doet zich ook reeds in die dagen het feit voor, dat een commando weigert om een stelling, bij krijgsraadsbesluit toegewezen, in te nemen; doch tegenover enkele gevallen van onwil kan in deze dagen gezezen worden op een ongemeen groote toewijding van de meerderheid der strijders. En ondanks het gebrek, dat geleden werd, bleef de burgermacht met moed en opgewektheid haar taak vervolgen; de geestdrift, waarmede de oorlog werd begonnen, was nog slechts ten deele bekoeld, en men hoopte op een spoedig einde. Wanneer toch eenmaal — zoo oordeelden velen — Ladysmith was gevallen, zou Engeland inzien, evenals in 1881, dat de strijd hopeloos was. Toen de oorlog echter maand na maand voortduurde, werden teekenen van moedeloosheid overal zichtbaar. Toen het Engelsche leger welks sterkte, zoo meende men bij het begin van den oorlog, geen uitbreiding toeliet boven 100.000 man — een meening, die ook door Europeesche deskundigen aanvankelijk gedeeld werd — met divisie op divisie uit het moederland en de koloniën werd aangevuld, begonnen velen den strijd voor hopeloos aan te zien. Toen eindelijk Lord Roberts zich door de iurichting van een beter transportwezen van de spoorlijn had vrijgemaakt en den Vrijstaat binnendrong, de stellingen van Cronjé omtrekkende,

verlieten vele burgers de commando's en snelden naar hun huis ; en dit verloop nam ongemeen groote verhoudingen aan nadat Cronjé zich had overgegeven. Gedurende enkele weken was de Vrijstaat nagenoeg zonder troepen.

Toen eerst deed het gemis aan discipline zich *in volle kracht* gevoelen. Wel begrepen de leiders over het algemeen dat de zwakte van het overmachtige Engelsche leger in zijn lange verbindingslijnen lag, doch de burgers waren niet te bewegen tot de gevaarlijke onderneming, vereischt om convooien te nemen en spoorlijnen te verstoren. Behalve een meesterzet van Christiaan de Wet, die bij de Kieldrift het Engelsche leger een deel van zijn verplegingstrein ontnam, bleef iedere poging van dien aard uit.

Ik heb gedurende vier maanden de voor de Engelschen wijkende Boeren in hun terugtochten vergezeld, en de disorganisatie van de krijgsmacht onder Louis Botha hand over hand zien toenemen naarmate men verder werd teruggedrongen ; zij die woonden in de districten, welke door de Engelschen waren bezet, keerden grootendeels naar huis of vormden kleine commando's die in het district bleven. De Commandant-generaal, op wien de taak rustte met een handjevol menschen de Regeering van de Z.A.R., die zich op de Oosterlijn bevond te beschermen tegen de oprukkende Engelsche troepen, begreep dan ook dat het onmogelijke van hem gevergd werd. In oogeblikken van moedeloosheid moest hij erkennen : »met zoo'n leger valt niet te vechten.»

Het zou intusschen onbillijk zijn, mijn oordeel over de waarde der burgermacht geheel door den indruk uit die dagen te laten beheerschen. Evenzeer als het onjuist zou zijn een meening te vestigen over hare waarde, *uitsluitend* afgaande op hare werkzaamheid gedurende den aanvang der vijandelijkheden. Waar wij de krijgsgeschiedenissen zullen raadplegen om een antwoord te vinden op de vragen, die de militaire wetenschap stelt, zullen we dus onze aandacht moeten schenken aan het geheele tijdperk van den geregelden oorlog.

De belangrijkste dier vragen betreft natuurlijk de werking der moderne vuurwapenen en hun invloed op de gevechtsverhouding. Van niet minder belang is het na te gaan in hoeverre deze oorlog licht werpt op de beginselen van legervorming.

Het antwoord op de eerstgenoemde vraag kan slechts gevonden worden door een aandachtige beschouwing van de verschillende gevechten, maar vooral van de gevechten, die in het begin van den oorlog zijn geleverd. Deze zijn het toch, welke de Engelschen er toe leidden hunne aanvalsvormen te wijzigen, en in deze periode is bij de Boeren de geest nog flink. In de tweede periode van den strijd, voorafgaande aan de guerilla, is de ontmoediging een factor, die het trekken van juiste conclusies belet.

Er bestaan omtrent die gevechten reeds vele beschrijvingen, die echter meerendeels onjuiste gegevens bevatten omtrent der Boeren sterkte en verliezen. In de beschrijving, die ik hier laat volgen, zijn die gegevens zoo juist mogelijk vermeld: het feit, dat de Boeren zelf hunne sterkte nimmer *nauwkeurig* kenden, maakt echter absolute juistheid onmogelijk.

Gelukte frontaanvallen komen meest in het begin van den oorlog voor, later bij uitzondering. Doch meestal onder omstandigheden, welke een aanval zeer vergemakkelijken.

De eerste gelukte frontaanval was die van den generaal Symons bij Dundee. Deze beschikte daarbij over een sterkte van ongeveer 3000 combattanten en 18 vuurmonden. De sterkte der Boeren onder Lucas Meijer kan slechts bij benadering worden opgegeven. Ik geloof echter niet dat er meer dan 1500 Boeren op het gevechtsterrein geweest kunnen zijn. Hun artillerie telde vier Kruppkanonnen.

De Boeren bezetten een heuvel ten Oosten van Dundee met het doel de, in die plaats aanwezige, Engelsche troepen van daar te beschieten, terwijl een andere Boerenmacht, onder generaal Erasmus, gelijktijdig van uit het Noorden het vuur zou openen. De Engelschen gingen, toen het vuur op hen werd geopend,

onmiddellijk ten aanval over op de macht van generaal Meijer : de generaal Erasmus, volgens sommigen omdat de Impatiberg, waarop hij zich bevond, in mist gehuld was, nam geen deel aan het gevecht. Dientengevolge werd het verlangde, een beschieting van Dundee van twee zijden, niet bereikt, en het optreden van Lucas Meijer miste doel. Veel aanleiding bestond er niet voor hem, den aanval der Engelschen af te wachten, vooral niet toen later op den dag de zekerheid werd verkregen, dat generaal Erasmus niet meer zou ingrijpen. De burgers waren zeer telenrgesteld en 't is dus voor een deel daaraan te wijten, dat ze de verdediging niet hardnekkig volhielden. Ook de overmacht aan kanonnen bij de Engelschen werkte de ontmoodiging in de hand, terwijl ten slotte het gevaar van een omtrekking, waarmede de Boeren bedreigd werden, en gebrek aan munitie hen tot den terugtocht dwong. De aanval was, dank zij deze verschillende omstandigheden, gelukt, doch de toestand waarin de aanvaller zich bevond, was van dien aard, dat aan een vervolging niet gedacht kon worden. Desniettemin had hij slechts een verlies te betreuren aan dooden en gewonden van \pm 7 pct. 1). Een detachement bereiden troepen, sterk 9 officieren en 211 minderen, verdwaalde later en geraakte dientengevolge in gevangenschap. De aanval had plaats tegen een helling over een terrein, dat slechts twee eenigermate beschutte rustpunten bood. Tot hoeveel lof en bewondering zij ons moge dwingen, wij gelooven niet dat zij zonder den steun der artillerie de geringste kans van slagen gehad zou hebben. Het verlies der Boeren is vrij aanzienlijk

1) Gedood 10 officieren en 31 minderen, gewond 20 officieren en 165 minderen. Deze opgaven komen voor in het officiële rapport van generaal White van 2 November 1899.

In het *Times*-nummer van 4 Juli 1900, dat de verlieslijsten van de eerste gevechten vermeldt, treft men onder het gevecht bij Dundee (20 October) de navolgende verliezen aan: gesneuveld 8 officieren en 40 minderen; gewond 11 officieren en 84 minderen; gevangen en vermist 25 officieren en 306 minderen. Volgens deze cijfers zouden de verliezen aan dooden en gewonden ruim 4 % hebben bedragen.

geweest, naar de meest vertrouwbare opgaven bedroeg het 9 pct. 1).

Een dag later aanvaardde het detachement onder den generaal Kock, dat zich bij Elandslaagte bevond, op hoogst onvoorzichtige wijze den strijd tegen de zeer overmachtige Engelsche troepen uit Ladysmith. De Boerenmacht bestond uit hoogstens 1000 man en 2 vuurmonden, terwijl de generaal French, de Engelsche bevelhebber, tegen den middag beschikte over 3400 combattanten en 18 vuurmonden. Dus ook hier een groote overmacht aan kanonnen. De aanval — een flankaanval gepaard met een bedreiging in het front — die eerst laat werd ingezet en met euergie doorgevoerd, kostte den aanvaller ruim 8 pct. aan verliezen 2); er is een oogenblik geweest waarin de kans van welslagen groot gevaar liep en men kan zeggen, dat de Engelsche troepen hier bij *eenigen* meerderen tegenstand een nederlaag geleden zouden hebben.

De Boeren hadden hier een verlies te betreuren van 10 pct. aan dooden en gekwetsten en meer dan 13 pct. aan gevangenen. Dit hooge verliesprocent is gedeeltelijk het gevolg geweest van de achtervolging door de lanciers.

De aanval geschiedde onder dekking van het artillerievuur dat, zooals vanzelf spreekt, zeer overmachtig was, zoodat voor een juiste waardeering van de kracht van het infanterievuur des verdedigers dit gevecht zich al evenmin eigent als dat van den vorigen dag.

Hier zij terloops opgemerkt, dat deze twee slagen, hoewel in tactischen zin zonder beteekenis voor de Engelschen, in strategischen zin zeer groote gevolgen hebben gehad. Zij stuitten den Boeren-opmarsch gedurende enkele dagen, zij gaven generaal Yule gelegenheid zich met generaal White te vereenigen, en hebben de geheele insluiting van Ladysmith enkele dagen vertraagd. Deze stad heeft in die dagen versterking uit Durban gekregen, o. a. een 6-tal marine-kanonnen, die den belegeraars

1) 44 dooden en 91 gewonden.

2) 4 officieren en 37 minderen gedood; 31 officieren en 175 minderen gewond; 10 minderen vermist (officieel rapport). Volgens de *Times*: 5 officieren en 50 minderen gedood; 30 officieren en 169 minderen gewond.

gedurende het geheele beleg hebben belet den kring zoo nauw te trekken, dat Ladysmith met succes beschoten kon worden.

In Natal kunnen de Engelschen in de eerstvolgende maanden slechts op één gelukten aanval wijzen, n.l. de nachtelijke bestorming van Beacon-Hill bij Willow Grange, den 22en November. Deze overvalling slaagde dank zij de weinige waakzaamheid der Boeren.

De Boerenmacht in Natal heeft de eerste maanden van den oorlog tweemaal met succes een aanval ondernomen. De eerste maal, op den 30sten October, gold het de colonne Carleton, die zich op den Nicholson'skop bevond, in te sluiten en gevangen te nemen. Deze onderneming, uitgevoerd naar dezelfde beginselen als in '81 de bestorming van den Majuba, werd met schitterend succes bekroond. De Engelschen, sterk ruim 1000 man, bevonden zich op het hoogste gedeelte van de langwerpige kruin van een kop; in stede van zich uit te breiden over den geheelen kruin, bleven ze in vrij dichte massa op elkaar gepakt. De Boeren, voor zoover mijne informatics reiken, ongeveer ter sterkte van 500 man, omringden dezen kop, en brachten een concentrisch vuur op den dichten drom van vijanden, en langzaam van dekking tot dekking voortkruipend, vernauwden zij den kring; toen de munitie bij de Engelschen schaarsch begon te worden en zij geen kans meer zagen zich aan de insluiting te onttrekken, werd de witte vlag uitgestoken en gaf de kolonel Carleton zich met zijn geheele macht: 37 officieren en 917 minderen, aan den vijand over.

Een bestorming heeft hier niet plaats gehad, evenmin als bij de bekende Majuba-episode: het was meer een bekruipling. De Boeren waren natuurlijk in zeer verspreiden vorm, de Engelschen nauw opeengedrongen. De Boeren werden slechts in front beschoten, de Engelschen van alle zijden, zoodat voor hen geen dekking bestond. De verliczen aan Engelsche zijde bedroegen, naar mij werd verzekerd door den commandant Van Dam, die met zijn Johannesburgse politie het belangrijkste aandeel van het gevecht op zich nam, en wien de eer van dit

wapenfeit voor een groot deel toekomt, 300 man aan dooden en gewonden. Naar luid van een Vrijstaatsch bericht echter bedroeg hun verlies slechts 100 dooden en gewonden. Deze getallen kloppen echter niet met de officieele Engelsche opgaven. 1) De Boeren verloren \pm 20 dooden en gewonden.

Ware hier een bestorming beproefd dan zou vermoedelijk de afloop van het gevecht geheel anders zijn geweest.

Van niet gelukte aanvallen bevat de geschiedenis van de eerste maanden van den oorlog in Natal, meerdere voorbeelden.

Bij Rietfontein werd een afdeeling Vrijstaters, \pm 1000 man en 1 kanon, op den 24en October door een viervoudige overmacht uit Ladysmith onder aanvoering van generaal White zelve, aangegrepen. De Engelsche macht beschikte over 2 veld-batterijen en 1 berg-batterij. Het gelukte den aanvaller niet door te dringen tot de hoofdstellingen van de Vrijstaters; hij leed een verlies van 11 dooden en 103 gewonden, d. i. nog geen 3%. Wel geeft generaal White in zijn rapport aan, dat het zijn doel niet is geweest den aanval door te zetten, en de beweging slechts diende om den terugtocht van Yule op Ladysmith te dekken, uit zijn verklaring blijkt echter dat hij de moeilijkheden om de positie van de Vrijstaters te nemen zeer groot achtte. De Boeren verloren bij dit gevecht 9 dooden en 21 gewonden (ongeveer 3%).

Op den 30en October, den dag waarop Nicholson'skop door de Boeren werd genomen, wendde de geheele macht van generaal White nagenoeg 12.800 man zich tegen de Transvaalsche troepen, waarvan de juiste sterkte mij niet bekend is. Hoogstens kunnen zij even sterk geweest zijn als hunne tegenpartij. Ontrent het gevecht bij Modderspruit dat zich hieruit ontwikkelde en dat gevoerd werd in een front van meer dan 20 K.M., seint de Commandant-generaal dat het het zwaarste gevecht was, dat het Afrikaansche volk nog gezien had, en dat het

1) Volgens deze toch bedragen de totaalverliezen op 30 October 1899: 6 officieren en 63 minderen gedood; 10 officieren en 239 minderen gewond; 37 officieren en 917 minderen gevangen.

v.n.l. met kanonnen werd gevoerd. De generaal Meijer, die het ook dezen dag zwaar te verantwoorden had, schijnt echter in nauwer contact met den vijand te zijn geweest. Het verlies der Engelschen bleef beneden de $2\frac{1}{2}\%$ van hun geheele macht. Toch werd het doel, de inbezitname van eenige heuvels bij Ladysmith, niet bereikt, zoodat de moreele factoren bij dit gevecht wel zwaar gegolden moeten hebben.

Op de westergrens heeft het eerste ernstige treffen plaats te Belmont den 23en November; de generaal Methuen deed hier met een colonne, sterk ongeveer 7500 man en 16 kanonnen een aanval op de stellingen van den Vrijstaatschen generaal Prinsloo, die het bevel voerde over 1800 man en 2 stukken geschut.

De Engelsche troepen, die in den nacht waren afgemarcheerd, waren tegen het aanbreken van den dag voor de stellingen; door het dwalen van een der aanvalscolonnes, was men tot een frontaanval verplicht, die niet in de bedoeling van den bevelhebber had gelegen. Het schijnt dat de artillerie van den aanvaller slechts weinig aandeel heeft genomen aan het gevecht. De generaal Methuen geeft als reden hiervan op dat G.K.T.-vuur den in kopjes verschansten vijand geen nadeel toebrengt doch hem slechts verschrikt, terwijl het in zijn bedoeling lag den vijand te naderen. De Boeren wachtten echter geen aanval af doch trokken terug op Graspan. Hun verliezen bedroegen 12 dooden en 40 gewonden, d. i. minder dan 3%. (De generaal Methuen spreekt in zijn rapport bovendien van 50 gevangene burgers). De Engelschen schatten de sterkte hunner tegenpartij tusschen 2000 en 2500, wel te hoog zooals men ziet, doch een misschatting minder groot als waartoe latere gevechten aanleiding gaven. Hunne verliezen waren aanzienlijk, zij bedroegen aan dooden 3 officieren en 50 minderen, en aan gewonden 82 officieren en 220 minderen, totaal verlies iets minder dan 8%. Men bedenke hier ter verklaring van het terugtrekken der Boeren, dat zij wisten dat versterking in aantocht doch nog ver af was; bovendien was een standhouden tot het niterste met hun vecht-tactiek in strijd.

Het gevecht bij Graspan dat twee dagen later plaats vond, werd eveneens ingeleid door een nachtmarsch, die de Engelsche troepen bij het aanbreken van den dag voor de Boerenstellingen bracht. De sterkte der Boerenmacht bedroeg hier ongeveer 2000 man, 4 kanonnen en een pompom. Zij werd aangevoerd door de generaals de la Rey en Prinsloo, de eerste stond aan het hoofd der Transvalers (ongeveer 700 man) de tweede commandeerde de Vrijstaters (ongeveer 1300 man). Ditmaal werd de Boerenmacht, zoowel in front als op de flank bedreigd. De hoofdaanval op twee kopjes, op den rechtervleugel van de Boerenstelling gelegen, werd nu echter door een hevig artillerievuur ingeleid (een der Engelsche batterijen verschoot deze dag ruim 500 projectielen). De generaal Prinsloo zegt aangaande dit gevecht . . . »hoewel zijn macht (van den vijand) overweldigend groot is, ligt zijn overwinning enkel en alleen in het groote getal kanonnen en maxims.»

De Boeren, die hun terugtocht bedreigd zagen, ruimden tegen den middag hunne stellingen. Het juiste getal hunner verliezen is niet bekend, volgens particuliere opgaven moet het ongeveer 70 hebben bedragen. De Engelschen verloren ditmaal slechts 18 dooden en 143 gewonden, dat is ruim 2%, van hunne totale sterkte; het grootste gedeelte van deze verliezen werd gedragen door de marine-brigade, die met 1½ bataljon andere troepen het eerst in de verlaten stelling drong. Generaal Methuen schrijft haar verlies hieraan toe dat zij te veel gesloten bleef en geen gebruik wist te maken van de dekking in het terrein. Volgens het rapport van den commandant der brigade was deze opgelost in ééne linie, de manschappen met 4 pas tusschenruimte.

Men ziet hoe de ervaring van Belmont, Lord Methuen er toe leidde den aanval duchtig door artillerie-vuur voor te bereiden. Hij zegt omtrent deze gevechten: »het verlies in beiden was groot en schenkt mij de overtuiging dat, als een vijand standhoudt, hij in staat is aan een groote overmacht het hoofd te bieden, en voegt er bij: en het strekt onzen mannen tot eer dat niets in staat is hun te stuiten.» De verliesprocenten aan

Engelsche zijde rechtvaardigen deze uitspraak niet, desniettemin meenen wij dat de Engelsche troepen den lof verdienen, welke hun geschonken wordt, want het vuur van den verdediger heeft tengevolge van het gebruik van rookzwak buskruit en het snelvuurmagazijn een veel grooter morcele uitwerking dan men uit de verliesprocenten zou afleiden.

De Boeren trokken zich terug naar de Modder-rivier waar de generaal Cronjé inmiddels van Mafeking met versterking naar het zuiden gezonden, zich bij hen voegde. In het gevecht dat hier plaats greep, werden de burgers geleid door de generaals Cronjé, de la Rey en Prinsloo; Cronjé trad op als algemeen bevelhebber.

De Engelschen verkeerden in de meening dat bij Modder-rivier slechts een achterhoede was achterlaten, welk troepje zij wilden onttrekken; de orders waren dienovereenkomstig gegeven toen even voor den afmarsch, om 4 uur in den morgen van den 28en November, het bericht kwam dat de rivier sterk bezet was. Inderdaad was de sterkte der Boeren aan de Modderrivier 1800 à 2000, die tegen den zuidelijken oever en gedeeltelijk achter de rivier waren opgesteld, in een lijn van \pm 6 K.M. d. i. 1 man op 3 Meter. De macht, welke generaal Methuen hier tegenover bracht, bedroeg ongeveer 7000 man en 16 kanonnen. De artillerie-bewapening der Boeren in dit gevecht bestond uit 6 kanonnen en 2 pompoms. 1)

De aanval werd in breed front ondernomen en de Boeren openden het vuur op huu linkervleugel eerst toen de aanvalstroepen, welke zich over een open en nagenoeg vlak terrein bewogen, de stelling tot op werkzamen geweervuuraafstand waren genaderd; onmiddellijk traden zware verliezen in en kwam de aanval tot staan. Voor den rechternleugel der stelling, evenwijdig met haar, liep een randje, dat den aanvallers eenige dekking gaf, doch zoodra deze zich op de kruin vertoonden,

1) In het Engelsch rapport wordt slechts van 3 vuurmonden bij de tegenpartij gewaagd.

brak ook hier een geweldig vuur uit de stelling los. Het gelukte den aanvaller echter op dezen vleugel zich van een kopje meester te maken, dat de verdere posities min of meer enfileerde. Van hier werden troepen over de Modderrivier gezonden, zoodat de rechterflank en rug van de Boeren ernstig werden bedreigd. Toen de avond inviel, verlieten de Vrijstaters hunne stellingen, ten gevolge waarvan de geheele positie opgegeven moest worden. Dit werd eerst den volgenden morgen door de Engelschen opgemerkt. Generaal Cronjé beklagde zich bij zijn Regeering over het gedrag van vele officieren, die het voorbeeld gaven bij het vluchten, en zegt dat het vechten met zulke mannen zeer moeilijk is. De stelling had behouden kunnen blijven, wanneer op den rechtervleugel met energie een tegenaanval ware beproefd.

De indruk van het vuur uit de mausers was zoo geweldig, dat generaal Methuen het gevecht aan zijn Regeering beschrijft als een van de zwaarste in de annalen der Britsche geschiedenis. Op den rechtervleugel, zegt hij, waren enkele troepen gedwongen op \pm 1000 Meter van de stelling neer te liggen en zóo geduldig op den uitslag te wachten. Men kon zich te paard niet binnen de 2000 Meter van de stelling wagen. 1)

Beschrijvingen uit brieven van deelnemers aan den aanval getuigen alle van den indruk, welke het geweervuur op den aanvaller maakte. Gewonden dorsten zich niet op te heffen om hulp te vragen. Anderen bleven uren en uren onbeweeglijk liggen, omdat ze ervoeren dat de minste beweging die zij maakten, een kogel in hun richting deed afzenden.

De eigenlijke frontaanval is mislukt, de aanvaller was gedwongen zich op de vleugels uit te breiden en eerst toen hij in het verlengde van de Boerenstelling terrein kon vermeesteren, ontstond er kans op succes.

Het totaal der verliezen aan Engelsche zijde bedroeg 7 pct.,

1) In zijn officieel rapport schat Generaal Methuen de sterkte zijner tegenpartij op 8000 man, een overschatting dus van ruim vier maal de werkelijke sterkte.

een getal dat Lord Methuen's uitdrukking in zijn rapport omtrent het gevecht niet zou rechtvaardigen, ware het niet dat ook hier de moreele factoren *onafhankelijk van de materiële uitwerking* de hoofdrol speelden.

De Britsche batterijen wierpen dien dag meer dan 3000 projectielen in de Boerenstellingen; het gevecht is bij de Boeren bekend hoofdzakelijk als een artillerie-beschiëting. Het was de eerste maal dat zij aan een krachtig artillerievuur werden blootgesteld. De weinige Boeren-kanonnen vermochten tegen het overmachtig vuur van den vijand maar weinig; één Krupp-kanon en één pompom waren opgesteld in een rand op 1½ K.M. achter de linkerslank der stelling. Het vuur uit deze kanonnen, die door de Engelschen niet zijn ontdekt, heeft den aanval op den linkervleugel helpen stuiten. Twee pompom's en een Krupp-kanon, opgesteld tusschen Riet- en Modderrivier, in het centrum, hebben den Engelschen aanmerkelijke verliezen toegebracht. Deze kanonnen schoten van 9 uur 's morgens tot 12 uur, voor dat het den aanvaller gelukte hun standplaats te vinden.

De 4 Vrijstaatsche Krupp-kanonnen, die met zwart buskruit vuurden, werden van den aanvang van het gevecht door de Engelsche artillerie onder vuur gehouden. Het zijn vermoedelijk deze kanonnen geweest, waarover de generaal Methuen in zijn rapport spreekt.

Van af den linkervleugel der Boerenstellingen werden de Engelsche colonnes, die op 2 K.M. vóór het centrum achter een randje waren opgesteld, gezien. De aanvalstroepen marcheerden aanvankelijk in verspreide liniën, gevolgd door gesloten troepen, die zoodra zij zich noordelijk van het randje vertoonden, onder gewoer- en kanonvuur kwamen, en herhaaldelijk werden gedwongen terug te gaan.

De Boeren-verliezen waren gering, ongeveer 100 dooden en gewonden; het meest hadden de paarden geleden en wel door het artillerievuur. Volgens rapport van den generaal Cronjé vielen de meeste burgers toen de stellingen ontruimd werden.

Aan Vrijstaatsche zijde was de leiding van het gevecht uiterst gebrekkig geweest. De burgers, min of meer gedemoraliseerd

door de reeds bij Belmont en Graspan geleden verliezen, bezaten nog slechts weinig weerstandsvermogen en beklaagden zich zeer over de onbekwaamheid hunner officieren. Toen generaal Crouje des morgens vóór het gevecht bij de spoorbrug kwam, dus bij de Vrijstaat-commando's, vroegen enkele veldcornets, die aangewezen waren om de kanonnen te dekken, aanwijzingen hoe zij aan deze opdracht moesten voldoen; zij wisten volstrekt niet hoe te handelen en de generaal Prinsloo was niet aanwezig. Toen tegen den middag de aanvaller zich hoofdzakelijk tegen de rechterflank keerde, was het de bevelhebber der Vrijstaters, die het sein gaf tot de vlucht.

In het gevecht van Magersfontein, dat 10 December hierop volgde, bezette de Burgermacht een stelling van $13\frac{1}{4}$ K.M. lengte. De sterkte der bezetting bedroeg ruim 4000 man 1). Het aantal hunner kanonnen was gelijk aan dat te Modderrivier. De aanwezige vuurmonden werden echter slechts weinig gebruikt, daar de ondervinding had geleerd, dat tegen de overmachtige Engelse artillerie van den artilleriestrijd geen succes te verwachten was.

De Engelschen hadden versterking gekregen en beschikten nu over \pm 13000 man en 35 stukken geschut.

De opmarsch geschiedde ook nu weer bij nacht; men had berekend tegen daglicht ongeveer, voor de stelling te zullen zijn en besloten, eerst den gesloten vorm, de eenige waarin bij nacht gemarcheerd kan worden, tegen den verspreiden te verwisselen. Intusschen, de colonne was uit de richting geraakt en tegen het aanbreken van den dag stuitten de voorste troepen op de loopgraven der Boeren in het centrum. Deze, die den aanval verwachtten, hadden den nacht in de posities doorgebracht en waren tegen 2 uur gewekt. Van hunne brandwachts (veldwachten), sterk ongeveer 50 man ieder, bleef de Skandinavische Afdeeling, welke voor den linkervleugel was opgesteld, in gebreke den opmarsch van de Engelschen te melden. Deze veiligheidstroep is gedurende het gevecht op

1) Ongeveer 1 man op 3 meter.

zijne plaats gebleven, grootendeels gedood en voor de rest gevangen genomen.

Men liet de Engelschen naderen tot op 50 Meter van de loopgraven en opende daarna een hevig vuur. Het is hoogstwaarschijnlijk, dat generaal Methuen, die den aanval op het hoogste kopje der stelling richtte, gemeend heeft hier den linkervlengel te zullen treffen. (Deze opinie berust op de dispositiën vóór en gedurende het gevecht genomen, niet op generaal M's eigen verklaring.) Het is toch hoogst onwaarschijnlijk dat hij, wien de nadeelen van den frontaanval zoo goed bekend waren en die de voordeelen der omtrekking had leeren kennen, hier de voordeelen zou prijsgeven en de nadeelen zoeken. Aan een poging om de Boeren te verrassen, hoewel het vroege uur van afmarsch, 12,30 v.m. daarop zou duiden, kan hier niet gedacht worden; den vorigen dag toch was het hooge kopje door de artillerie hevig onder vuur genomen; een vuur dat wel is waar weinig of geen uitwerking had, wijl de Boeren niet op den kop maar daar vóór in loopgraven in stelling lagen, doch dat hun waarschuwde dat weldra een aanval volgen zou. En deze, al moge hij als een omtrekking bedoeld zijn geweest, is tot een zuiveren frontaanval geworden; wel werden de vleugels verlengd doch de Boerenliniën waren zoo uitgestrekt, dat het niet tot een omvatting kwam.

De Boerenstellingen werden twee dagen vóór den slag uitgebreid; aanvankelijk was slechts het centrum, hoofdzakelijk ten Oosten van de spoorlijn, bezet. Doch op den 9en December werd in een krijgsraad besloten de stelling naar beide zijden te verlengen, in het Oosten tot aan de Modderrivier, in het Westen tot westelijk van den spoorweg. Zij kreeg dientengevolge eenigszins den vorm van een halven cirkel. Het was de bedoeling van den generaal Cronjé, die een aanval in het centrum verwachtte, dat gedurende het gevecht de vleugelfoelingsden vijand in de flank zouden vallen, v. n. l. om zich meester te maken van de vijandelijke stukken. Deze order werd echter niet uitgevoerd. Een der veldcornets die in den krijgsraad te verstaan gaf, dat hij dit niet wilde doen, werd met zijn veld-

cornetschap van den rechtervleugel naar het centrum verplaatst, terwijl een dapperder veldcornetschap het zijne verving. Gedurende het gevecht schijnt de goede gelegenheid om het krijgsplan ten uitvoer te leggen, ontbroken te hebben, althans er is niets van gekomen.

Tijdens het gevecht zijn 300 Boeren uit het centrum naar den linkervleugel als versterking gezonden; dit oprukken onder het hevige artillerievuur van den aanvaller, is een daad van grooten moed geweest; zij berokkende een verlies van 5 man. 1)

De regimenten, die achtereenvolgens in het vuur kwamen, werden alle teruggeschoten. De garde-brigade die zich onder het werkzaam vuur der mausers bevond, kon eerst na het invallen der duisternis hare positie verlaten.

Dit was evenzeer het geval met de artillerie der Engelschen; deze was kort na het begin van het gevecht, toen het dag werd, in batterij gekomen, doch schijnt ook dezen dag aan het meergemelde kopje, dat onbezet was, te veel aandacht te hebben gewijd. De stellingen der Boeren waren moeielijk zichtbaar, terwijl hun artillerie zich weinig mengde in het gevecht.

Dat de verdedigers ditmaal bestand bleken tegen den ontzenuwendenden invloed van het artillerievuur, mag voor een deel gesteld worden op de bezielende tegenwoordigheid van Piet Cronjé, een der weinige Boeren-generaals, die wist te bevelen en verlangde dat zijn bevel gehoorzaamd werd.

De verliezen der Engelschen bedroegen aan dooden 23 officieren en 148 minderen; aan gewonden 45 officieren en 647 minderen; aan gevangenen 107 minderen; een totaal verlies aan dooden en gekwetsten van ruim 6 0/0.

De Boeren verloren 71 dooden en 183 gewonden, dat is ongeveer 5 0/0.

1) De Boeren meenen dat de Engelschen hun linkervleugel, middels den luchtballon, die gedurende het gevecht werd opgelaten, hebben ontdekt; hoe dit zij, het is zeker dat zij hem zeer ongaarne zagen opgaan. Na deze ervaring hebben ze den hoogen observatiepost steeds als een groot gevaar beschouwd; wanneer in het vervolg de luchtballon zich vertoonde, gebeurde het vaak, dat de achter kopjes opgestelde tenten werden neergehaald en de Boeren zich in hunne loopgraven dekten.

De verliezen aan de zijde van den aanvaller zijn gering en de verklaring van den Engelschen opperbevelhebber, dat het zwaarst werd geleden bij het vluchten, toont aan, *dat de moreele kracht van den aanvaller was gebroken, nadat nog slechts een zeer gering procent der strijders was gevallen.*

Het schijnt dat het grootste deel van het verlies de Hooglander-brigade heeft getroffen, die het eerst in het vuur kwam en wel gedurende de eerste oogenblikken. Dat deze troep gedemoraliseerd was is dan ook geen wonder, maar dat de overige brigades, die nagenoeg niets verloren, niet tot vooruitgaan waren te bewegen, bewijst wel voor de groote moreele werking van het moderne wapen.

Een nog krachtiger bewijs levert het gevecht bij Colenso, dat zes dagen later werd gestreden.

De generaal Botha aan het hoofd der Transvaalsche commando's hield de Beneden-Tugela, en de commandant Cronjé aan het hoofd der Vrijstaters de Boven-Tugela bezet, met het doel de tot ontzet van Ladysmith oprukkende Engelsche colonnes den overtocht dier rivier te betwisten. De Engelsche bevelhebber bouwde zijn plan van aanval op de Tugela-stelling op hoogst gebrekkige gegevens omtrent de tegenpartij. Men was namelijk in het Engelsche kamp overtuigd, dat de Boeren bevreesd waren in de vlakke stelling te nemen, en meende diensgevolge, dat slechts de kopjes onmiddellijk bij de spoorwegbrug en de hoogten, welke in een wijde boog ten N. van de Beneden-Tugela liggen, waren bezet. Verondersteld werd dat de Bridle-drift, welke ongeveer 9 K.M. boven Colenso ligt, onbewaakt was. De generaal Buller wilde bij die drift een brigade (de brigade Hart) doen overgaan en deze vervolgens tegen den rechtervlengel van de Boeren-stelling noordelijk van Colenso richten, terwijl zij in front zou worden aangetast door de brigade Hildyard. Op den Hlangwanahenvel, die de stelling der Boeren in 't Oosten afsluit, doch van de hoofdstelling door de Tugela, die hier naar 't noorden buigt, is gescheiden, zouden circa 1000 man bereden infanterie

onder Lord Dundonald een aanval doen. Twee brigades moesten volgen als reserve achter het midden van rechter- en linkervleugel.

Dat de generaal Buller hier handelde op onjuiste gegevens merkten we reeds op; de gevolgen bleven niet uit. Vreemd is het dat in het gevechtsplan zoo weinig aandacht wordt geschonken aan den Hlangwana-heuvel, die door zijn ligging den sleutel mag heeten van de Tugela-stellingen, zooals trouwens latere ervaring heeft bewezen. De hoofdaanval heeft plaats in het centrum en op den linkervleugel, hoewel op beide plaatsen de Tugela tusschen aanvaller en verdediger lag en dus de kracht van diens stelling niet weinig verhoogde. De Hlangwana-heuvel daarentegen ligt op den zuidelijken Tugela-oever en was dus gemakkelijker te bereiken.

Mogelijk en waarschijnlijk is het, dat de generaal in de meening heeft verkeerd, dat de Colenso-stellingen tengevolge van het bombardement van de vorige dagen ontruimd waren of door een gedemoraliseerde bezetting spoedig ontruimd zouden worden, zoodat hij slechts behoefde op te rukken om de bezetting op de vlucht te drijven.

De tweedaagsche artillerie-beschieting welke aan den aanval voorafging, heeft den eersten dag groote moreele uitwerking gehad zonder evenwel eenige materiële schade aan te richten. Het vuur, uit marine-geschut met lyddietgranaten afgegeven, dwong de bezetting van den Hlangwana-heuvel hare stelling te verlaten. De vrees voor lyddiet, dat, zooals men zich herinnert, vóór den oorlog tot allerlei zonderlinge verwachtingen aanleiding had gegeven, speelde hierbij een groote rol. Men voelde zich niet langer veilig op den zuidelijken oever.

Den volgenden dag werd het bombardement met meer kracht herhaald. De Boeren hadden toen echter ervaren hoe weinig schade, zelfs lyddietgranaten aanrichten, tegen een bezetting, welke voldoende gedekt blijft (men houde in het oog dat de beschieting plaats vond met vlakbaanvuurmonden) en het prestige van de lyddiet kreeg een gevoeligen knak. Eerst later, nadat eenige lyddietgranaat-treffers zware ver-

woesting hadden aangericht, herleefde de vrees voor dit brisante springmiddel.

Den avond van den 14den werd de Hlangwana-heuvel opnieuw bezet, zoodat, toen op den 15den de aanval der Engelschen plaats greep, deze heuvel aan den verdediger bleef.

Bij het dorp Coleuso hadden de Boeren op den 15n December de kopjes bezet, welke ten N. van de Tugela liggen; verder was generaal Botha er in geslaagd hen te bewegen aan den noordelijken rivier-oever, in de vlakke, tirailleurloopgraven te bezetten. De geheele Tugela-stelling liep van den Hlangwana-heuvel tot den Spioenkop, een slangvormige lijn van \pm 40 K. M.

De totale sterkte der bezetting is ook hier weer niet met nauwkeurigheid op te geven. We meenen intusschen dat 5000 man ongeveer die sterkte aangeeft. Er is zelfs meer kans, dat de bezetting iets geringer is geweest dan grooter. Het gedeelte van de stelling, dat werd aangevallen, zich strekkend van den Hlangwana-heuvel tot de Bridle-drift was \pm 12 K. M. lang en werd verdedigd door ongeveer 2500 burgers, waarvan \pm 1000 op den heuvel, zoodat de eigenlijke aanval van de brigades is afgeslagen door 1500 schutters, verspreid over 9 K. M. 1) Hunne stellingen groepeerden zich natuurlijk v.n.l. om de overgangspunten der rivier, maar daar er behalve de Tugela-brug en de Bridle-drift meer overgangspunten waren, moesten de verdedigers zich op verschillende plaatsen dezer 9 K. M. lange lijn ingraven. De rivier is circa 100 M. breed, en bij laag water op vele plaatsen te doorschrijden, bij hoog water echter alleen bij de driften. Den 15en December schijnt het water vrij hoog geweest te zijn.

De Boeren beschikten in dit gevecht over 2 Crensoveldkanonnen van 7.5 c. M., 1 Krupp-veldkanon van 7.5 c. M., 1 houwitser van 12 c. M., 1 Maxim-Nordenfelt van 3.7 c.M. (pom-pom) en een tweetal geweer-maxims of mitrailleurs. Behalve de Fransche kanonnen, die de grootste dracht bezaten,

1) 1 man op 6 meter dus.

en dientengevolge in de hooge kopjes waren opgesteld, verre achter de stelling, stond het geschut bij Colenso, in de kopjes bij de brug, enkele honderde meters achter de positie. Slechts de Creusot-kanonnen hebben gedurende korten tijd den geschutstrijd gevoerd, de overige stukken deden dienst als infanteriegeschut.

De aanvaller beschikte over 14 stukken marine-geschut en 5 batterijen veld-artillerie, te zamen 44 vuurmonden.

Deze groote wanverhouding werd door twee omstandigheden min of meer ten gunste der Boeren geneutraliseerd. Vooreerst waren de kanonnen van den verdediger den nacht, aan den slag voorafgaand, verplaatst, naar aanleiding van een desertie, welke dien dag bij de Boeren plaats greep. Deze gelukkige gedachte van den generaal Botha had het gewenschte effect; den 15en werd het kopje onder vuur gehouden waar der Boeren kanonnen den 14en hadden gestaan. Vervolgens verleende de volmaakte onzichtbaarheid der Boeren-artillerie haar de beste beschutting tegen het vijandelijk vuur.

Alle Engelsche stukken hebben aan den strijd deelgenomen, enkele echter slechts zeer kort.

De Engelsche troepen marcheerden even voor 't aanbreken van den dag af, terwijl de beschieting met het marine-geschut bij 't krieken van den dag werd begonnen. De infanterie geraakte echter eerst tegen 8 uur in gevecht.

De totale sterkte van de aanvalstroepen bedroeg volgens het rapport van den Amerikaanschen kapitein Slocum, die als militair attaché het Engelsche leger vergezelde 1), 17000 man. Zij rukten in de hiervoor vermelde colonnes tegen de Boerenstellingen op. De brigade Hart, op den linkervleugel verdwaalde, bereikte althans de Bridle-drift niet, doch geraakte in een bocht der Tugela, waar het vuur uit de loopgraven in de vlakte plotseling op haar geopend werd. Dit bracht de nog gedeeltelijk in gesloten colonne marcheerende troepen al dadelijk zware verliezen toe. Deze brigade werd

1) Hoewel niet bij dit gevecht tegenwoordig.

dientengevolge reeds gedurende de eerste oogenblikken van den strijd verlamd, hare verliezen bedroegen intusschen slechts ± 12 pct.; een groot deel van dit verlies echter werd geleden bij het terugtrekken, zoodat we mogen constateeren dat de aanvalskracht werd verlamd, na een verlies van ± 8 pct. Dat inderdaad alle gevechtswaarde en dus ook alle aanvalsimpuls bij de brigade kort na de eerste kennismaking met den mauserkogel was verdwenen, mogen we afleiden uit het feit, dat zij bij haar terugtocht een 50-tal soldaten achterliet, die de veilige schuilhoeken in het terrein niet dorsten te verlaten en later door de Boeren, die in den namiddag door de Tugela waaddon, gevangen genomen werden.

In het centrum was de kolonel Long met twee batterijen veld-artillerie do infanterie vooruitgereden en op 800 Meter van de vijandelijke stelling in batterij gekomen 1), en was daarop onder het vuur gekomen, door de Boeren op hem geopend met geweer, mitrailleur, pom-pom en kanon. In korten tijd waren de paarden en een deel van de bediening gedood. De overblijvenden vluchtten en verborgen zich in een donga, eenige honderden Meters van de batterij verwijderd.

De verdere strijd in het centrum is uitsluitend een poging geweest de verlaten stukken te heroveren. Aan het uiterst heldhaftige wagen van enkele dapperen gelukte het twee stukken van de 12 terug te halen; verdere pogingen mislukten. De infanterie, bestaande uit bataljons van de centrum-brigade, was niet vooruit te krijgen om het terughalen der kanonnen te beschermen, of te beproeven. Vooral dit is een teekenend feit en bewijst den zeer grooten moreelen invloed van het moderne snelvuurwapen. De verliezen toch, door de brigade Hildyard bij die pogingen geleden, bedroegen slechts 6 pct., of rekent men ook hierbij op een zeker procent verliezen bij het teruggaan (volgens sommige ooggetuigen werd bij het teruggaan het zwaarste geleden), 3 à 4 pct.

1) Hij werd gevolgd door een batterij van 6 stukken marine-geschut (12-ponders), wier bespanning uit ossen bestond.

Op den rechtervleugel mislukten de pogingen om zich meester te maken van den Hlangwana-heuvel. Hier raakte het aanvalsvermogen nitgeput na het intreden van slechts enkele procenten verliezen.

De verliezen der Engelschen waren 165 dooden, 670 gekwetsten en 332 gevangenen, een totaal dus van 835 getroffen. Op zichzelf een groot getal, doch in aanmerking genomen de sterkte van den aanvaller, een onbeduidend verlies. Desniettemin was men genoodzaakt bij het afbreken van het gevecht 332 man achter te laten, die op 5 à 600 Meter vóór de vijandelijke stellingen zich in gaten en kuilen hadden verborgen, om voor het geweldig vuur van den vijand beveiligd te zijn.

De in korte lijnen aangegeven gevechten bewijzen evenzeer als latere gevechten in dezen oorlog de groote kracht, welke het moderne geweer den verdediger verleent. De aanvaller is door dit wapen weinig of niet gebaat. Zijn grooter vuurvermogen toch wordt meer dan opgewogen door de mogelijkheid, welke het geweer den verdediger heeft geschonken, onzichtbaar te blijven, terwijl de groote afstanden, welke hij onder het vijandelijk vuur moet afleggen, zijn fysieke kracht uitput en hem de noodige kalme en rust ontnemt, welke hij behoeft om min of meer gericht te schieten.

Een zeer in 't oog vallende trek van het gevecht bij Colenso, zegt kapitein Slocum, was de totale onzichtbaarheid van den vijand; geen Boer was gedurende het gevecht te zien. Deze uitspraak wordt door tal van anderen bevestigd. Merkwaardig is het dat dit gevecht, waaraan 17000 Engelschen deelnamen en dat dus minstens genomen evenveel licht aan den bevelhebber had moeten geven omtrent zijn vijand, als een geweldadige verkenning, hem in volkomen onzekerheid liet omtrent de sterkte van zijn tegenpartij. In het officiële rapport van den generaal Buller omtrent dezen slag lezen we o. a. : »We waren gedurende 8 uren in gevecht met een vijand, die hooggelegen en zorgvuldig voorbereide stellingen innam, stellingen zoo nauwkeurig voorbereid, dat het voor infanterie bijna onmogelijk

was een mikpunt te vinden, en ik denk dat de macht tegenover ons *ongeveer even groot als de onze geweest moet zijn.*"

En verder :

»Ik kan geen schatting geven van de verliezen des vijands. Hij was buitengewoon goed verborgen, maar, oordeelende naar hun vuur, moeten hunne loopgraven *dik bezet* geweest zijn, en ons granaatvuur was goed gericht en aanhoudend. Ik ben gencigd van de vele tegenstrijdige berichten die te gelooven — ze vormen de meerderheid — welke aangeven dat de verliezen des vijands heviger zijn dan zij zelf voor mogelijk hielden.

Dit is wel een vage aanwijzing, maar een aanwijzing, die duidt op verwachtingen, welke geheel in strijd waren met de werkelijkheid. De verliezen der Boeren toch bedroegen inderdaad 7 dooden en 30 gewonden.

Wanneer we nu nagaan wat als hoofdtrek gemeen is geweest aan de beschreven gevechten, dan kunnen we het volgende constateeren :

Zoowel uit officiële rapporten als uit beschrijvingen, door oorlogscorrespondenten en officieren, van de geleverde gevechten, blijkt afdoende, dat het rookzwak buskruit den verdediger *volstrekte onzichtbaarheid* waarborgt. Zelfs krijgsgevangene Engelsche soldaten geven op dat ze hunne tegenpartij eerst gezien hebben toen deze, bij het opsteken der witte vlag, uit zijn schuilhoeken te voorschijn kwam.

De aanvaller kon dan ook slechts gissen naar de sterkte van zijn tegenpartij. Hoe verre deze gissingen afweken van de werkelijke sterkte wordt ons duidelijk, wanneer we ons de volgende cijfers herinneren.

Bij Modderrivier was de sterkte der Boeren 1800 man, de gegiste sterkte 8000. Bij Magersfontein werkelijke sterkte ternauwernood 4500 man, vermeende sterkte 16000. Bij Colenso veronderstelde generaal Buller te staan tegenover een tegenpartij van gelijke sterkte als de aanvaller, inderdaad vochten hier 17000 man tegen 2500.

Dit zijn sterk sprekende cijfers, die de waarde van het rookzwak buskruit helder in het licht stellen.

De kanonnen der Boeren, gewoonlijk afzonderlijk optredend, waren wel onzichtbaar opgesteld, doch — de indirecte richting werd slechts zelden toegepast — verraadden zich door hun vuurstraal. Het inschieten echter op een stuk, dat met het terrein samensmelt, ook al is de vuurstraal zichtbaar, is uiterst moeilijk. De Engelsche batterijen namen dientengevolge niet zoozeer het stuk, als wel de plaats waar het zich ongeveer bevond, onder vuur. Werd dit vuur gevaarlijk voor den Boeren-artillerist, dan staakte deze gemeenlijk het schieten, verplaatste zijn kanon en hervatte dan den strijd.

De klein-kaliber snelvuurkanonnen, de z.g.n. pom-pom's, verraden zich niet of bijna niet door de vuurvlam. Gewoonlijk werden ze zoo opgesteld, dat de vijandelijke batterij ze niet kon treffen, terwijl zij zelf meesttijds slechts gesloten infanterie onder vuur namen. Deze was dientengevolge verplicht zich reeds op afstanden boven de 2000 Meter in dunne liniën te verspreiden.

Natuurlijk was de opheldering en verkenning zeer moeilijk en konden weinig resultaten afwerpen daar, waar zelfs gevechten tot zulke onjuiste gegevens leidden, omtrent de tegenpartij.

De gewone middelen ter opheldering: vooruitgezonden cavalerie, inlichting bij de bevolking, in casu kaffers ingewonnen enz., schonken weinig licht. Onmisbaar als verkenningseen ophelderingmiddel bleken veld-telescopen en kijkers: de Boeren hebben van hun gebruik veel dienst gehad. Velen huurer bevelhebbers beschikten over de nitnemende prismatische veldkijkers met lenzen Zeiss. (Vergrooting 8 maal.)

Gedurende het gevecht maakten de Engelschen gebruik van den luchtballon als hooge observatiepost. Het bombarderen der stellingen — een vaak toegepast verkenningmiddel — soms gedurende enkele dagen alvorens tot den aanval werd overgegaan, bracht gewoonlijk niet veel licht.

De Boeren, die door dit vuur uit vlakbaangeschut weinig of geen schade leden, beantwoordden het slechts zelden.

Men kan dan ook wel vaststellen, dat de meeste aanvallen door de Engelschen zijn ondernomen, zonder veel kennis van de sterkte en de posities hunner tegenpartij 1).

De Boeren kozen in den regel hunne stellingen achter den kam van randjes en op de hellingen van kopjes. Van daaruit konden zij hun paard veilig bereiken. dat aan den voet van randje of kopje stond. Zij hadden een bepaalden weerzin tegen het stelling nemen in de vlakke, waar ze uit den aard der zaak het paard niet bij de hand hadden. Dit toch was niet alleen bestemd hen *in*, maar ook hen *uit* het gevecht te brengen, als dit dreigde een ongunstige wending te nemen. Uit die opvatting ontstond een tactiek -- de bekende tactiek der Boeren -- die voor een groot deel oorzaak is der eerste welgeslaagde Engelsche aanvallen. Gelukte het den Boerenleiders hen over te halen in de vlakke stelling te nemen, dan was het standhouden beter verzekerd. De Engelschen, die de Boerentactiek konden, waren overtuigd dat zij hier nimmer toe zouden besluiten. Het gevolg dier overtuiging was de verrassing bij Magersfontein en Colenso, toen de aanvaller vuur kreeg uit loopgraven in de vlakke geleen.

De *uitgestrekte stellingen*, welke door betrekkelijk zwakke afdeelingen bezet moesten worden, noodzaakten de Boerenleiders, alle troepen in eerste linie te brengen; van reserves was dus in den regel geen sprake. Leiding gedurende het gevecht was dan ook onmogelijk. Deze kon zich slechts doen gelden bij de voorbereiding. De versterking, gedurende het gevecht,

1) Alfred Kinnear, een oorlogscorrespondent, die Lord Methuen's colonnes bij den opmarsch naar Kimberley vergezelde, vermeldt in zijn werkje „To Modderrivier with Lord Methuen”, een opmerking van een der gardekolonels: „It appears to me we attack the enemy first and then find out his position”. Zeer kenmerkend voor het boven uitgesproken oordeel.

van een zwak deel der stelling door verschuiving der bezetting, gelukte slechts in enkele gevallen (Magersfontein). Bij Dalmanutha werd vruchteloos een order tot dat doel gegeven:

De aanvalsvorm der Engelschen was aanvankelijk de bij de meeste Europeesche legers gebruikelijke. Intusschen al heel spoedig werden de tusschenruimten in voorste linie vergroot en werden ook de ondersteuningstroepen en reserves in het bereik van het vijandelijk geweer- en geschutvuur verspreid. De verspreide tirailleurs waren door de kleur van hun uniform zelfs op de kleinere afstanden moeilijk waarneembaar.

In de latere gevechten volgden hunne lange liniën elkaar op enkele honderden meters en naderden aldus de stelling.

Opmerkelijk is het, dat de verliesprocenten bij den aanvaller in vergelijking met die b. v. in den Fransch-Duitschen oorlog gering zijn. Een korps dat 25 pct. van zijn sterkte inboet, is uitzondering, de meeste aanvallen komen tot staan vóór het verlies die afmetingen aanneemt. Bij Colenso blijven de verliezen schommelen om 10 pct. De meeste zijn minder. Over de geheele sterkte berekend zijn de procenten nog belangrijk lager.

Natuurlijk is het van belang na te gaan waaraan dit moet toegeschreven worden.

Duiden de geringe verliesprocenten, welke de Engelschen konden dragen, op hunne geringe moreele waarde in het gevecht? Naar mijn oordeel niet. Ik heb den moed van den Engelschen soldaat en den officier door hen, die in de gelegenheid waren beiden in den strijd gade te slaan, nooit anders dan hooren roemen. Meergenoemde kapitein Slocum, wijdt in zijn rapport, aan den Engelschen militair in dit opzicht zeer waardeerende woorden. Hij zegt o. m.:

»Het is verbazingwekkend, hoe weinig de Britsche officier en soldaat van de verschillende korpsen hecht aan de gewone voorzorgen voor eigen veiligheid . . . Ik heb ruiters gezien onder een hevig vuur van dichtbij afgegeven, wachtende op het bevel tot vooruitgaan, recht in den zadel zittend, en dus

een prachtig doel biedend, terwijl zij, zich over den hals van het paard buigend, zooals ik deed, eenige beschutting gehad zouden hebben. Zij (Eng. offic. en soldaten) missen de *individualiteit* en *yindingrijkheid* van onze mannen, maar wat betreft ontembaren moed, taaigheid, vastberadenheid en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid zijn zij boven allen lof verheven."

Neemt men aan dat de Engelsche soldaten noch beter, noch slechter waren dan de Fransche of Duitsche die in 1870'71 vochten, dan dient een verklaring gevonden te worden voor de in vergelijking met die van den oorlog van '70 geringe verliesprocenten, waarbij een aanval tot staan kwam. Die verklaring biedt zich van zelf: *de moreele factoren welke onafhankelijk van het geleden verlies zijn, treden bij het moderne wapen meer op den voorgrond*. De krachtigste factor is hierbij de *rookzwakte*, die den verdediger volkomen onzichtbaarheid kan verleenen, terwijl een tweede factor van zeer groot belang de *grootte vuursnelheid* is, en ten slotte de meerdere dracht hare werking doet gevoelen. In de berichten en beschrijvingen van Engelsche zijde omtrent de eerste slagen van dezen oorlog, speelt de traditioneele muur van lood, welke den aanvaller het voortgaan belet, een groote rol.

Wij hebben pogingen in het werk gesteld om eenige gegevens te verzamelen omtrent de munitie welke in de verschillende gevechten door de Boeren werd verschoten. Het was intusschen meestal onmogelijk dit ook slechts bij benadering te weten te komen; aantekeningen van statistischen aard outbraken ten eenenmale bij hen; evenmin als zij de sterkte der commando's kenden, wisten zij over hoeveel munitie te beschikken viel, en beschikt werd. Voor den slag van Colenso hebben we eenig houvast aan een opgaaf van den secretaris van Generaal Botha. Deze bevelhebber had nl. bepaald dat ieder schutter in de stelling over 350 patronen moest beschikken, en gedurende het gevecht werd om toezending van nieuwen patronenvoorraad verzocht, zoodat we mogen aannemen dat bij enkele commando's patronen nood is ingetreden.

Rekent men nu, dat 2500 Boeren aan het vuurgevecht hebben deelgenomen, dat zeer zeker een niet te lage schatting is, en dat de schutters gemiddeld 150 patronen per hoofd verschoten — een aantal, dat o. i. niet te hoog is — dan volgt daaruit dat ongeveer 375000 patronen zouden zijn verbruikt.

Men zou verkeerdt doen, uit het betrekkelijk gering aantal getroffen en 835 1) (waarbij nog een deel gesteld moet worden op rekening van de Boeren-artillerie) te willen afleiden dat de Boeren in dit gevecht slecht geschoten hebben. Waar, zooals hier het geval was tegenover een deel der stelling, een vijand op 800 M. en meer het voorwaarts gaan door vuur wordt belet, daar spreekt het van zelf dat de trefkans gering is. De schoten echter die niet troffen, passeerden den vijand, die tot doel had gediend, van zóó nabij, dat zij een voldoende waarschuwing voor hem waren om niet verder te gaan. *Een misschot, mits slechts niet zóóver afwijkende, dat het niet wordt opgemerkt door hem op wien het gericht is, is geen verloren schot.*

De Boeren hebben dit weldra ingezien en trachtten zich, vooral in de latere gevechten, den vijand van het lijf te houden door het vuur op grooten of middelbaren afstand te openen en *veel te schieten*. Die taktiek van bangmaken is zeer aan te bevelen, mits men haar slechts aanwende om de eerste helft van den geheelen arbeid te verrichten, d. w. z. den aanval tot staan te brengen en den vijand te demoraliseeren; de tweede helft, de bekroning tevens van het werk, is het uitvoeren van een tegenaanval al of niet gepaard met een bedreiging van de terugtochtslijn des vijands. De Boeren hebben dit steeds om vele redenen, wier uiteenzetting mij thans te veel tijd zou vorderen, nagelaten. Dientengevolge hebben ze den aanval huns vijands in vele gevallen wel *afgeslagen*, maar nimmer hebben ze dien vijand *verslagen*.

Dat de rookzwakteit van het buskruit overwegenden invloed heeft op den moreelen toestand van de strijders, behoeft wel

1) In andere — niet-officieele — opgaven vonden we vermeld 920; dit verschil brengt slechts geringe wijzigingen in de opgegeven procenten.

nauwelijks nader aangetoond te worden. Men stelle zich den indruk voor van schoten die onverwacht en zonder dat men hunne herkomst kan raden, inslaan. Met iederen stap, dien men voorwaarts doet, opnieuw schoten, even geheimzinnig. Het vuur wordt heviger, men is onbekend met de sterkte van de afdeeling, die daar ergens in die richting — misschien ook meer naar rechts of links — zich moet ophouden. Is het onder die omstandigheden raadzaam voorwaarts te blijven gaan, of zal men zich ontwikkelen en langzaam, heel langzaam, veldwinnen? Mag men zich aan een échee bloot stellen, dat zeker niet zal uitblijven wanneer daar niet twee of drie »snipers», maar misschien een groote afdeeling achter die klippen en randjes en »miershoopen» verborgen ligt.

Wil men een voorbeeld uit vele van de werking van het handvuurwapen: Het was in de dagen voorafgaande aan het gevecht bij Spienkop; 15000 man zouden bij Trichardsdrift de Tugela overgaan, om de Boeren in de flank te vallen. In den vroegen morgen van den 17den Januari passeerde een kleine patrouille de Tugela, doch werd door mauser-vuur uit een nabijgelegen boschje tot staan gebracht. Twee bataljons, dus 1600 man, werden in verspreide orde naar het puut gedirigeerd waar een brug geslagen moest worden en uit ettelijke batterijen een levendig vuur gericht op het bedekte terrein waar men den vijand vermoedde. Men maakte zich gereed tot een rivier-overgang onder het vuur van den vijand. Opeens zag men 3 ruiters in allerijl het boschje verlaten en het vijandelijk vuur hield op. Slechts 3 man waren er in geslaagd den brugslag geruimen tijd op te houden 1).

Ik herinner mij een niet minder sprekend feit. Het gevecht bij Dalmanutha was ongunstig afgelopen voor de Boeren, en de vijand was in het centrum der 20 K. M. lange stelling, doorgebroken. Een kopje, door 70 mau van de Johannesburg-

(1) Ontleend aan het werk van Kapitein C. Holmes Wilson, R. A.: the Relief of Ladysmith.

politie bezet, was na een hevige artillerie-beschieting, die drie uren onafgebroken aanhield, ontruimd, en de Engelsche infanterie, die langen tijd door de 70 dappere mannen was tegengehouden, maakte zich meester van de stelling. De Boeren ontruimden nu de gansche linie en reden in snellen gang naar hun lagers om die in veiligheid te brengen. Ik bevond mij in een randje ongeveer 1500 meter achter de stelling, welke door de Johannesburgers was verlaten; op enkele honderden meters van mij verwijderd stond een Long-Tom, die een karig aandeel aan het gevecht had genomen. Aan de redding van dit kanon uit de handen van den aanvaller werd door den generaal Ben Viljoen, die hier het bevel voerde, veel waarde gehecht. Het zware stuk, een vestingkanon van $15\frac{1}{2}$ c. M., moest echter door ossen worden vervoerd en dit vervoer — men denke hier aan de Afrikaansche terreinen — ging niterst langzaam.

De ruitery van den vijand reed intusschen op in de stelling, welke zoo juist was verlaten en maakte zich gereed voor de vervolging. Met veel moeite gelukte het den generaal Viljoen een 20-tal Boeren te bewegen stelling te nemen in het randje waarachter de Long-Tom zich bevond, en toen zij het vuur hadden geopend op de naderende ruiters, werd onmiddellijk van verdere vervolging afgezien. Het bestormen van een terrein-afscheiding, die niet vooraf onder hevig artillerie-vuur was genomen, had hen reeds te dikwijls onaangename verrassingen bezorgd.

Zulke ervaringen, die met soortgelijke vermeerderd kunnen worden, duiden op hetgeen ik zou willen noemen de mysterieuse kracht van het moderne handvuurwapen en sluiten zich aan bij hetgeen vooral de gevechten van Modderrivier, bij Magersfontein en Colenso in het licht stellen. Zij schonken mij de overtuiging dat frontaanvallen in de Zuid-Afrikaansche terreinen tenzij uitgevoerd door een enorme overmacht en ondersteund door overmachtig en aanhoudend artillerie-vuur geen kans van slagen hebben.

In het rapport van den kapitein Slocum trof ik een

voor deze zienswijze merkwaardige uitdrukking aan door generaal Kitchener in zijne tegenwoordigheid gebezigd. Zooals men weet, beproefden de Engelschen op bevel van den toenmaligen chef van den staf op den 18den Februari de stellingen door Cronjé aan de Modderrivier bij Paardeberg ingenomen, door een stormaanval te nemen. De zeer overmachtige aanvaller leed gevoelige verliezen, 1148 man werden getroffen. Sprekende over dit gevecht liet generaal Kitchener zich den volgenden dag ontvallen: »Had ik gisteren geweten, wat ik van daag weet, dan zou ik de Boeren in de rivierbedding niet hebben aangevallen; het is onmogelijk tegen dat geweer.» (Hij doelt hier op het Mausergeweer).

De generaal Roberts, die den 19en ter plaatse kwam, waagde het niet opnieuw een aanval te doen doch bepaalde zich tot een artillerie-beschieting, en het dagelijks nauwer insluiten van den vijand. Den 26n Februari werd het lager van Cronjé door 98 kanonnen van verschillend kaliber en eenige Maxim-Nordenfelt's (pom-pom's) beschoten. In den nacht van 26 op 27 Februari naderden de Canadeezen het kamp tot op 90 yards en groeven zich daar in. Toen gaf Cronjé den tegenstand op.

De overtuiging dat frontaanvallen, tenzij onder bijzondere omstandigheden, onmogelijk zijn, deed Lord Roberts afzien van het aangrijpen der Boerenstellingen en leidde hem tot de bekende aanzienlijke frontuitbreiding ten einde de tegenpartij te overvleugelen.

Wat nu den verdediger betreft, meenen wij in verband met het voorgaande gerechtigd te zijn te verklaren, dat zijne kracht gelegen is in *onzichtbaarheid, schietvaardigheid* en — het spreekt wel van zelf — *de hoeveelheid munitie, waarover hij kan beschikken*.

De onzichtbaarheid wordt bevorderd door een uniform zonder eenige schittering en van zoodanige kleur, dat zij het gemakkelijkst wegsmelt in het terrein.

In Afrika waar overal en gedurende het grootste deel van

het jaar, één toon was, kon het niet moeilijk zijn het vraagstuk van de uniform op te lossen. Ten onzent zou langs proefondervindelijken weg naar een kleur gezocht moeten worden, welke in de meeste terreinen het minst opvalt.

Het groote belang van deze uniformkwestie treedt echter meer op den voorgrond bij den aanvaller.

Dat de schietvaardigheid van den verdediger mede over de kracht van een stelling beslist, is waarlijk geen ontdekking welke deze oorlog ons brengt. 't Is een waarheid nog ouder dan het buskruit, die echter door dezen oorlog weer jeugdige kracht heeft herkregeu. Wat goede schutters vermogen tegen een zeer groote overmacht leeren ons o. m. Magersfontein, Coleuso en Paardeberg.

Wijl men met het klein-kaliber geweer op grootere afstanden dan vroeger zijn tegenstander kan treffen, wordt meerdere oefening van het oog vereischt, niet alleen om beter te kunnen richten, maar ook om den afstand tot het doel nauwkeurig te kunnen bepalen. Voor de kortere afstanden is, tengevolge der grootere bestrekenheid van de baan, een juiste afstandschatting, althans van een vijand die zich beweegt, minder noodzakelijk geworden; niet echter tegenover knielende of liggende doelen.

De Boeren waren in het afstanden schatten virtuozen in vergelijking met hun tegenstanders. Vooral de ouderen die de tijden van overvloedig wild hadden gekend, bezaten hierin groote bedrevenheid. Het jagen had hen, niet alleen vaardigheid gegeven in het bepalen van den afstand doch had hen er tevens aan gewend bij verplaatsingen van het doel te denken aan het verzetten van hun vizier. De Engelsche soldaat vergat dit dikwijls, dit bleek meer dan eens bij hen, die op enkele honderden meters voor de stelling sneuvelden en wier vizier nog gesteld was op de groote afstanden waarop zij het vuur hadden geopend. De Boeren verbaasden zich natuurlijk over zoo'n feit, en het strekte niet om hun toch al geringe dank van de schietvaardigheid der tegenstanders te verhoogen.

Schietvaardigheid treedt meer dan vroeger op den voorgrond

sinds de verhoogde werking van het geweer als schietwapen, zijn beteekenis als stootwapen op den achtergrond drong. De Boeren gebruikten het geweer *uitsluitend* als schietwapen, zij vertrouwden *geheel* op den kogel en gevoelden nimmer de behoefte aan de bajonet 1). Ook leerde hen de ondervinding dat de bajonet van de tegenpartij onschadelijk was zoolang zij voorzien waren van munitie.

In een Beiheft van het Militär-Wochenblatt van dit jaar is onder den titel: Militärische Betrachtungen über den Krieg in Süd-Afrika, een artikel verschenen van iemand, die zegt zijne opmerkingen uit meer dan 20 gevechten, waaraan hij deelnam, te hebben bijeengegaard. Het is een bekend feit, dat men met groote voorzichtigheid de persoonlijke ervaringen moet raadplegen van hen, die aan den strijd deelnamen. En dit is begrijpelijk, want er zijn vele oorzaken die in het gevecht leiden tot slecht waarnemen. 't Is verder begrijpelijk dat men geneigd is aan zijne persoonlijke waarnemingen een te algemeene beteekenis te hechten en dus van het bijzondere tot het algemeene te besluiten. Wanneer bovendien, zooals dit het geval is geweest bij vreemdelingen, die in dezen oorlog medevochten, sympathie of antipathie jegens de strijders den waarnemer bevooroordeelt of wanneer de zucht om de natie waartoe men zelf behoort in een bijzonder gunstig daglicht te stellen of wel aan de rol, die men zelf heeft gespeeld een bijzondere beteekenis te geven, dan zijn er behalve de bovengenoemde oorzaken van onjuiste waarneming nog tal van andere die tot een onjuist weergeven van het opgemerkte kunnen leiden, terwijl de conclusies welke worden gesteld dikwijls onder den invloed staan van vooropgezette meeningen.

1) Wij kennen slechts één geval, waarin die behoefte werd gevoeld, n.m.l. na de nachtelijke uitvallen uit Ladysmith waarbij Boeren-kanonnen vernield werden. Er is toen naar Pretoria gescind om bajonetten voor het mauser-geweer, ter nachtelijke bescherming van het geschut. De ± 20 stuks toegezonden bajonetten werden echter niet gebruikt, wel gedurende een korten tijd de *hagelgeweren*, die voor hetzelfde doel waren aangevraagd.

Dit was althans de indruk, dien ik kreeg bij kennismaking met veel wat over dezen oorlog is verschenen. Waar ik in de gelegenheid was feiten te controleeren, heb ik dikwijls de overtuiging gekregen, dat de verbeeldingskracht van de schrijvers hunne opmerkingsgave verre overtrof. Ook in het artikel, dat ik bedoel, komen enkele mededeelingen voor, die mij doen vreezen dat de schrijver hier en daar op zich zelf staande verschijnselen een te algemeene strekking geeft; toch meen ik dat het wat wetenschappelijke waarde aangaat tot het beste behoort wat door vreemdelingen, die aan Boerenzijde streden over dezen oorlog werd gezegd. Ik aarzel dan ook niet aan dit geschrift eenige opmerkingen te ontleenen ter bevestiging van de hierboven uitgesproken meening, dat de rol van het blanke wapen op het gevechtveld door de moderne bewapening zeer op den achtergrond is gekomen.

Zoo merkt de auteur op, dat de Boeren na korten tijd hun respect voor de bajonet en de lans van de tegenpartij geheel verloren.

Op een andere plaats deelt hij mede hoe de Boeren zich dikwijls op 50 à 100 meter achter de kruin van een heuvel terugtrokken »Als de Engelschen zich dan op den heuvel vertoonden, hun overwinning vierend met luid gejuich en Majuba-gehuil, werden ze door het vuur op korten afstand dikwijls slechts uit een gering aantal geweren weggevaagd.»

Dit laatste voorbeeld duidt er wel op in hoe hooge mate de Boeren de bajonet van de *tegenpartij minachtten, en vertrouwen* stelden in het snelvuur-magazijn. Zoover ons bekend is, zijn de gevallen zeldzaam geweest, dat de Engelschen van de bajonet gebruik hebben gemaakt.

Dat de schietopleiding zich ten doel moet stellen de individueele schietvaardigheid zoo hoog mogelijk op te voeren, schijnt mij dringend noodzakelijk, wijl het *vertrouwen in het geweer*, dat natuurlijk het hoogst is bij hen, die van het wapen een nitnemend gebruik kunnen maken, *de krachtigste factor is ter verzekering van een goede vuurdiscipline.*

De zeer verspreide formatie toch, waarin hoogstwaarschijnlijk de verdedigers de stellingen zullen bezetten, en — wanneer zij hun wapen goed kunnen gebruiken — ook veilig zullen *kunnen* bezetten, gepaard aan de noodzakelijkheid waarin het kader verkeert om ter wille van de onzichtbaarheid op hun plaats te blijven, zal hunnen invloed gedurende het vuurgevecht op de schutters nagenoeg onmogelijk maken. De schutter is dus in het verdedigend gevecht bijna geheel aan zichzelf overgelaten, hoogstens kan hij met zijn buurman raadplegen omtrent hetgeen hun te doen staat. De vuurdiscipline berustend op gehoorzame overgave aan het bevel of de wenken van den groepscommandant moet plaats maken voor eene die zich grondt v.n.l. in *het vertrouwen van den man in zijn geweer en zijn schietvaardigheid*; daarnevens in een opleiding, die hem heeft geleerd zelf min of meer te bepalen op welke wijze hij zijn patronenvoorraad het best kan gebruiken.

De Boeren waren tengevolge van de overmacht des vijands *gedwongen* tot het zeer dun bezetten van lange liniën. Wellicht zouden zij zonder dien dwang daar niet toe zijn overgegaan, doch hoe dit zij — hunne handelwijze heeft ons geleerd, dat de verdediger dank zij het nieuwe geweer zonder gevaar voor een doorbreking van zijne linie, deze zeer dun *kan* bezetten.

Het spreekt van zelf dat hier twee omstandigheden van bijzonderen aard aanwezig waren, die in een Europeeschen oorlog allicht niet — of niet in die mate — aangetroffen zullen worden. Vooreerst was het schootsveld van den verdediger in den regel tot op kilometers ver open en vlak, vervolgens bezitten de Boeren — de ouderen althans — een schietvaardigheid die hen in dat opzicht tot den meerdere maakt van den Europeeschen soldaat. Ik meen hier echter te moeten opmerken, dat een stelling ook in ons land aan den eisch zal moeten voldoen van uitzicht te geven. We zullen wel in vele gevallen tevreden moeten zijn met een schootsveld van b. v. hoogstens 800 meter, terwijl zich in iedere lange stelling gedeelten zullen voordoen, waarin zelfs dit niet het geval zal zijn, doch in een groot deel van ons land is de toestand veel

gunstiger — met name in onze liniën; daar toch is het terrein meestal zóó open of open te maken dat de eigenschappen van het geweer ten volle benut kunnen worden.

Onze miliciens, zelfs al bereiken we eenmaal het desideratum dat hunne schietopleiding op jengdigen leeftijd wordt begonnen, zullen nimmer over de vaardigheid beschikken, waarmede de Boer in het veld kwam. Naast vele uitnemende schutters zal ons leger altijd een groot aantal brekebeenen in de schietkunst bevatten, waarvan men zich werkelijk afvraagt of het loonend is ze mede *als schutter* in den strijd te betrekken.

Doch de geperfectioneerde kleine snelvuurkanonnen en mitrailleurs stellen ons in staat de vuurkracht van te zwakke gedeelten eener stelling aanmerkelijk te verhoogen. De ervaringen opgedaan met het klein-kaliber snelvuurgeschut van Vickers, Son and Maxim de z.g.n. pom-pom, hebben niet tot *onverdeelde* instemming geleid; door het aan te bevelen als infanterie-geschut handel ik in strijd met het advies van vele deskundigen. Hun grieven zijn v.n.l. dat de uitwerking van het granaatje in materiëelen zin gering is, dat in vele terreinen het projectiel niet zal springen, en het mechanisme gemakkelijk onklaar raakt. Slechts een dezer bezwaren acht ik afdoende, n.m.l. wanneer inderdaad blijkt dat het projectiel in onze dikwijls weeke terreinen een te geringen schok krijgt om te springen. Wat hun mechanisme aangaat, de techniek is reeds in staat een beter te leveren dan dat der Zuid-Afrikaansche pom-poms, en zal dus het laatste der drie bezwaren wel weten op te heffen. Wat het eerste bezwaar betreft, dit deel ik niet. De uitwerking van een klein granaatje is uit den aard in materiëelen zin gering. Het moet al heel gunstig springen om schade aan te richten, dit is waar. De uitwerking in *moreelen* zin echter, *en hierop komt het toch aan in den strijd*, is gebleken groot te zijn; tal van getuigenissen van Engelsche officieren en minderen bewijzen dit. Doch ook het feit dat het Engelsche legerbestuur dat vóór den oorlog aan de klein-kaliber snelvuurkanonnen weinig waarde hechtte, doch na hunne uitwerking bij ervaring te hebben leeren kennen, een

groot aantal dezer stukken in de bewapening opnam, getuigt mijns inziens afdoende, dat zij een oorlogswapen van groote beteekenis zijn.

Ik moet hier weer een aanhaling doen uit het rapport van den Amerikaan. Het is waarschijnlijk dat deze vrij wel de meening weergaf van de Engelsche officieren, toen hij den 27en Februari aan zijne Regeering rapporteerde :

»Het Vickers-Nordenfelt automatische kanon, bij de Boeren in gebruik, heeft een zonderling demoraliseerenden invloed op een vijand. Het is een klein wapen, dat veel uitwerking heeft, en *de Britsche soldaat vreest het meer dan eenig ander Boerenkanon*. Het : pom, pom, pom in een haastig tempo en onbekend aantal, tast de zenuwen sterk aan. Het schiet zeer nauwkeurig.

Tot den 26en Februari, toen er drie aankwamen, door Lord Roberts besteld, behoorde het niet tot de Britsche bewapening.

Met dat geschut werd in den voormiddag van dien dag het vuur op het lager van den vijand geopend; de andere kanonnen hadden nagenoeg gezwegen en als zij vuurden, lokten zij geen antwoord uit van den vijand van welken aard ook, maar van af het oogenblik dat de pom-pom begon, ontwaakten de Boeren op de meest onverwachte wijze en begonnen over de geheele linie te vuren. Het was of een electricische vonk in een kruitmagazijn was gesprongen.

Dit deed den Britschen soldaten, die zelf zoo dikwijls het slachtoffer van dit vuur waren geweest, een ongehoord groot genoegen."

Ook de schrijver van het Duitsche artikel, waaruit ik reeds het een en ander aanhaalde, spreekt zeer gunstig over deze geschutsoort, ondanks het feit dat hij de leer is toegedaan dat de moreele indruk van vuur in de eerste plaats het gevolg is van de materiële uitwerking. Zoo verhaalt hij hoe bij Thabanchu twee Engelsche lancier-regimenten onder het vuur van twee Maxim-Nordenfelts in zeer korten tijd in wilde vlucht uiteenstoven.

»Ik heb overal — zoo zegt hij — den indruk gekregen dat

het Maxim-Nordenfelt „eine furchtbare Waffe ist” en een zeer groote toekomst heeft.”

De ervaring van de Hollandsche attachés stemt met deze zienswijze vrijwel overeen. Ook wij hebben steeds dien indruk gekregen en wij weten dat de Boeren zelf aan hun pom-pom's groote waarde hechtten. Het gemak waarmede men met dit kleine, licht te hanteeren geschut, een bewegend doel kan volgen en de zeer korte tijd, waarin een snel verdwijnend doel met projectielen overstelpt kan worden, verleenen het groot voordeel boven het gewone snelvuurgeschut van grooter kaliber.

Zooals men weet is de pom-pom der Boeren in staat 50 schoten in de minuut te doen; de projectielen zijn in banden van 25 vereenigd, die achtereen kunnen worden weggeschoten voor dat men tot herladen verplicht is. De schootstafel gaat tot 3300 Meter. Eenige van die kanonnetjes in een verdedigingsstelling opgenomen, zullen het afwerend vermogen belangrijk verhoogen. Gesloten troepen, die zich op enkele kilometers voor de stelling vertoonen, worden er door *gedwongen* zich op te lossen en te verspreiden, zooals het o. a. aan de Modderrivier bleek; daarbij is het stuk zeer gemakkelijk onzichtbaar op te stellen.

Mitrailleurs, vooral mitrailleurs met automatisch werkend sluitstuk, zullen een eenigszins andere, doch ook een belangrijke rol in de verdedigingslinie kunnen vervullen.

Velen der Boeren, uit hun aard juistheid-schutters, gevoelden voor dit laatste wapen, waarbij vooral de quantiteit van het vuur op den voorgrond treedt, geen groote waardeering. Anderen echter stelden het op hoogen prijs. Zoo herinner ik mij, dat generaal Ben Viljoen op mijn vraag naar de sterkte van zijn korps mij een opgaaf deed die, zooals mij later bleek, de juiste sterkte met 25 man overtrof. Hij legde dit zóó uit: mijn commando telt op het oogenblik niet 375 doch slechts 350 man, maar ik bezit een hand-maxim (mitrailleur) en die telt voor 25 man.

Wanneer men nu door doelmatige opleiding de miliciens

heeft gelcerd hun wapen in het gevecht te gebruiken, ook zonder dat steeds een meerdere aanwezig is om hen voor te lichten, en de vuurkracht van de ingenomen stelling heeft verhoogd door mitrailleurs en snelvuurkanonnen, dan zal men kunnen volstaan met een zwakke bezetting der vuurlinie en het groote voordeel bereiken een zeer sterke algemeene reserve te kunnen achterhouden, die men dan kan gebruiken 't zij om den vijand, die zijn vleugels verlegt, steeds op een bezet front te doen stuiten, hem te overvleugelen en in zijn flank te bedreigen, of wel een krachtigen tegenaanval te ondernemen. Een tegenaanval brengt echter den aanvaller in de gunstige positie van verdediger. Hij schijnt mij dan ook slechts aan te bevelen tegenover een zeer geschokte tegenpartij.

Vragen we ons nu af of de wijze waarop de Boeren hunne troepen verdeelden over een stelling, ons als voorbeeld moet dienen, dan meen ik dat het antwoord hierop ontken-
nend moet luiden. Hunne groote beweeglijkheid schonk hen de mogelijkheid, de frontuitbreiding, welke bij den aanvaller verkregen werd uit de diepte-opstelling, door een frontuitbreiding te beantwoorden, die verkregen werd door verplaatsing der troepen in eerste linie. Dit is natuurlijk voor infanterie zeer moeilijk. Bovendien de gesteldheid van het terrein veroorloofde hun die verplaatsing te doen geschieden, zonder dat de vijand dit kon zien. *Wij* zullen, waar infanterie in stelling ligt, wel meestentijds *gedwongen* zijn tot een diepte-opstelling.

Den aanvaller viel geen der voordeelen toe van het rookzwak buskruit, en het voordeel dat hem toe had kunnen vallen — de onzichtbare opstelling zijner artillerie — werd slechts zelden door hem benut. Waar de aanvalsvormen in dezen strijd een nieuwe gedaante kregen, is dit dus uitsluitend toe te schrijven aan de gewijzigde wapenwerking *bij den verdediger*.

Aanvankelijk beproefden de Engelschen door nachtelijke marschen en aanvallen de tegenpartij haar voordeel te ontnemen. Doch spoedig werden deze middelen opgegeven, wijl ze de bekende bezwaren en gevaren boden. Soms werd dagen getast

en gezocht naar het zwakke punt in de verdedigde stelling (Spioenkop, Vaalkrans, Donkerhoek, Dalmanutha en andere gevechten), vóór tot den aanval werd besloten, of wel — en dit vooral later — men beproefde den verdediger uit zijne stelling te manoeuvreren.

Het aanvalspunt werd op de gewone wijze onder zwaar artillerievuur gehouden, soms dagen achtereen, een vuur, dat gewoonlijk onbeantwoord bleef en meestal weinig schade aanrichtte. De aanvaller won langzaam terrein, onder bescherming van het artillerievuur, dat bij den stormaanval ophield, of verplaatst werd naar het terrein achter de stelling. Dit vuur was krachtig gevoed en kon, dank zij de accuraat schietende marine-kanonnen, en de verheven opstelling des verdedigers, vrij lang worden voortgezet gedurende het voortwaartsgaan der infanterie, zonder gevaar voor die troepen.

Waar ik in de gelegenheid ben geweest het artillerievuur van de Engelschen waar te nemen, kreeg ik den indruk dat meestal werd gestrooid; na een projectiel dat vlak bij het doel insloeg, volgden schoten die honderden meters voor of achter vielen, enz. De moeilijkheid om de juiste opstelling te ontdekken van den goed verborgen vijand dwong vermoedelijk tot deze wijze van vuren. De materiële uitwerking was natuurlijk geringer dan van goed gericht vuur, de moreele uitwerking echter deed zich in ruimer kring gevoelen.

Doch ook het gerichte vuur had gewoonlijk weinig materiële uitwerking tegen de zoo ijle linie der Boeren. Daar het meestal uit vlakbaan-vuurmonden werd afgegeven, kon het slechts hen treffen, die de dekkingen verlieten. De moreele uitwerking van het artillerievuur dat in de eerste gevechten der Boeren tot het ontruimen der stellingen dwong, verminderde natuurlijk toen ze ervoeren dat het tegen doelen in loopgraven onschadelijk was.

De aanval der infanterie geschiedde, zooals we reeds aangaven, in den aanvang van den oorlog in verspreide liniën gevolgd door gesloten troepen. Het was te verwachten dat deze formatie, die in ruimen zin genomen, een gevolg is van de er-

varingen van den Fransch-Duitschen oorlog, niet meer doeltreffend zou blijken tegenover de moderne bewapening. Dit is dan ook het geval geweest. Na de eerste gevechten bleek het gevaarlijke van gesloten formaties binnen het bereik van het vijandelijk geweervuur, en in de latere helft van den oorlog gingen de aanvallers vooruit in lange, zeer verspreide liniën, die elkaar aanvankelijk op enkele honderden meters volgden. Die afstand verminderde naarmate de aanval vorderde, zoodat de tirailleurs der verschillende liniën in de hoofdvuurstelling vereenigd waren. Gesloten troepen waren zelfs op de afstanden van 2000 meter en meer, waarneembaar, verspreide tirailleurs niet. Hoewel het veld gewoonlijk boomloos en geheel open was, smolt de kleur der uniform van den aanvaller zoodanig in het terrein weg, dat hij ook op de kortere afstanden, moeielijk te zien was, ja, een liggende tirailleurlinie was dikwerf geheel onzichtbaar. Deze onzichtbaarheid gaf aan de Zuid-Afrikaansche gevechtsvelden een eigenaardig karakter. Ondanks het zwaar kanon- en geweervuur, waaruit men moest besluiten dat er hevig gevechten werd, bleef de vlakte vóór de stelling schijnbaar leeg. Slechts een zeer geoefend of een scherp gewapend oog kon de gestalten en de voertuigen onderscheiden, die zich flauw tegen den achtergrond teekenden.

Iets wat den Europeeschen officier, die zijn gevechtsindrukken op het manoeuvre-veld opdeed, moest treffen, was de groote afstand waarop dikwijls een gevecht beslist werd. Men kan zich bijv. denken, hoe weinig het gevecht bij Colenso waarbij het centrum van de vijandelijke infanterie op 800 meter vóór de stelling tot staan kwam, overeenkomt met hetgeen bij ons en vermoedelijk ook elders het vreedzame manoeuvre-terrein te zien geeft.

De onzichtbaarheid, die een zoo groote rol speelt op het moderne operatietooneel, dwingt beide partijen om zich van de beste kijkers en andere waarnemingsmiddelen te voorzien. De prismatische kijkers, zooals we reeds opmerkten, voldeden uitstekend. De Engelschen bedienden zich bovendien van veld-telescopen, en hebben in dezen oorlog een ruim gebruik ge-

maakt van den luchtballon als observatiepost. Het oordeel over dit verkenningsmiddel — zooals we reeds mededeelden — luidt verschillend en zal vermoedelijk wel eenigszins afhankelijk zijn van de verwachtingen, welke men koesterde.

Dat de Boeren den luchtballon in hooge mate wantrouwen, heb ik mede reeds in het licht gesteld, terwijl het feit dat hij de Engelsche troepen tot Pretoria heeft vergezeld, aanwijzing is dat men den last welke het meevoeren van dit artikel noodzakelijkerwijze gaf, niet als onnut beschouwde.

Kapitein Slocum rapporteert aan zijne regeering o. a. het volgende omtrent dit verkenningsmiddel :

»De ballon, dien Lord Roberts medevoerde, bewees veel diensten ter bepaling van de plaats waar de vijand en zijn kanonnen zich bevonden. Hij werd meer dan eens door geweerkogels getroffen, maar dientengevolge nimmer tot dalen gedwongen. De genie-officier die telkens mede opsteeg vertelde me, dat de ballon door granaatkartetskogels getroffen slechts langzaam daalde.

Op marsch naar Pretoria bleef hij 28 dagen gevuld, steeg ontelbare malen op, en gedurende dien tijd werden slechts 500 kubieke voeten gas toegevoegd, ondanks het grootte verschil in temperatuur tusschen dag en nacht, soms over de 50 °. Het hoogst steeg hij gedurende het gevecht voor Pretoria en wel 1400 voet.

Een ballon-sectie — een ballon, het personeel en de transportmiddelen — is als volgt georganiseerd :

Drie officieren, 51 man, 42 paarden en 8 voertuigen . . . De officier belast met den dienst deelde mij mede dat 20 man het minimum aantal helpers was, waarmede hij zich redden kon.”

Geheel anders luidt het oordeel van den luitenant-kolonel May, die zich aldus uitlaat : »Wat ik gezien heb van ballons in Zuid-Afrika en bij onze vredes-manoeuvres brengt er mij toe te twijfelen aan de mogelijkheid dat zij hier (dat is bij het observeeren in artillerie-stellingen) veel praktische waarde zullen hebben.”

De, in dezen oorlog gebruikte, ballon, had den gewonen ronden vorm, en behoorde niet tot het beste wat de industrie in staat is te leveren.

Omtrent den aanvalsvorm nog het volgende. In een Engelsch werkje van den majoor Callwell, R. A. getiteld: »The Tactics of To-day», geeft deze officier, die den oorlog medemaakte en het boekje gedurende zijn opmarsch van Langs-Nek naar het Lijdenburg-district heeft geschreven, als vrucht zijner ondervinding op het oorlogsveld de volgende aanvalsformatie aan voor de Engelsche compagnie:

Het Engelsche leger — zegt hij — zal van zijn traditie moeten afwijken en de compagniën niet langer in de breedte doch in de diepte ontwikkelen, wjl een compagnie — dat is 100 man — een front van \pm 800 meter inneemt. De beste formatie is die, waarbij de vier secties achter elkaar geplaatst zijn op afstanden van \pm 150 meter en verspreid worden over een lijn van 200 meter, de manschappen met 8 pas tusschenruimte. De geheele compagnie beslaat dan een oppervlakte van 200 meter breedte en 450 meter diepte.

In deze formatie — zegt de schrijver — kan de compagniescommandant zijne compagnie nog leiden. Ook voor het bataljon geeft hij een aanvalsvorm aan, waarbij het eene breedte en diepte inneemt van ruim 700 M. bij 1400 M.

Uit de werken van Engelsche auteurs over dezen oorlog kreeg ik den indruk dat de aanvaller in dubbelen zin de nadeelen heeft ondervonden van het zich binden aan een vast schema van aanval. 1) Vooreerst bleek het dat de aanvalsvorm die hij op het oefeningsterrein had ingestudeerd — bij de nieuwere bewapening niet voldeed. Dezelfde schrijver zegt toch op een andere plaats in zijn werk:

»Dat regimenten en brigades eenige maanden geleden (hier wordt op de eerste maanden van den oorlog bedoeld) het gewaagd zouden hebben aanvallen te doen op de posities van den vijand in formaties, welke het exercitie-reglement aan geeft, schijnt ons nu (d. i. midden in 1900) even ongelooflijk

1) Ondanks de bepaling, die in het Engelsche Reglement voor de Infanterie voorkwam, dat er geen „normal attack formation” zou zijn, schijnt zij inderdaad wel bestaan te hebben.

als de beroemde aanval op St. Privat het Duitsche leger dat voor Parijs lag, ongelooflijk geschenen moet hebben.”

Zou nu het reglementair vaststellen van een wijze van aanvallen, zich baseerend op de ervaringen van den Zuid-Afrikaanschen oorlog, niet hetzelfde gevaar voor de toekomst in het leven roepen? Niets toch schenkt zekerheid, dat die vormen in andere terreinen even doeltreffend zullen blijken; bovendien niets waarborgt, dat de bewapening eener tegenpartij in een volgenden oorlog dezelfde zal zijn gebleven. De artillerie van den toekomstigen tegenstander kan veel sterker zijn dan die der Boeren, en zijn geweer kan in snelvuurvermogen het tegenwoordige overtreffen. Men denke bijv. aan de invoering van een automatisch handvuurwapen. Terwijl het ook niet ondenkbaar is dat hij zich zal bevinden tegenover een meer actieven vijand.

De Engelsche werken over dezen oorlog gaven mij den indruk dat zij het nadeel van stereotype vormen nog in een ander opzicht ondervonden en wel uit de ongeschiktheid van vele aanvoerders in verschillende rangen, om zich te voegen naar de eischen van terrein en omstandigheden, en hun gebrek aan tactisch inzicht en militair instinct. Beide hadden geleden door het werktuigelijk instudeeren van zekere formules en vormen, het scheppingsvermogen dat de militaire kunstenaar behoort te bezitten was gedeeltelijk in vormendienst opgegaan. De Afrikaansche vrijwilligers, die met de Engelsche armee vochten, verbaasden zich aanvankelijk over haar optreden in de Zuid-Afrikaansche terreinen. Zij zagen fouten begaan, die zij zelf stellig vermeden zouden hebben, en ontdekten bij vele der Engelsche officieren eene ongeschiktheid voor het veldleven, die hen bij manne van het beroep onbegrijpelijk was. Doch nog grooter werd hunne verbazing toen die fouten door hen, die ze begingen, werden goed gepraat met een beroep op het reglement, dat op de exercitievelden van Engeland zoo volmaakt geleet en dat hier te velde tot een onbetrouwbaren gids werd. En vijandig werd hun gevoel jegens den Engelschen officier, toen deze in zijne reglementenkennis een motief vond

zich een geschikter veldsoldaat te achten dan de *niet-militaire* makker wien het leven in de Zuid-Afrikaansche velden met een scherper blik, een beter opmerkingsgave, en een juister gezicht op het terrein had uitgerust dan hem, den officier die een deel van zijn leven op het exercitieveld en in het garnizoen had doorgebracht. De oorlog heeft hem dan ook geleerd dat hij ondanks zijn training in vele opzichten de mindere was van den niet-militair getrainden Afrikaanschen kolonist, wiens geheele tactische bagage bestond in zijn gezond verstand en juist en blik op het terrein.

Niet gaarne zou ik het schema van den majoor Callwell als stereotypen aanvalsvorm willen aanbevelen, hoewel er zich omstandigheden kunnen voordoen waarbij het aanbevelenswaardig is. De Zuid-Afrikaansche terreingesteldheid wordt slechts in weinig Europeesche landen teruggevonden; ons eigen land is geheel anders, zoodat de tactische vormen ten onzent slechts bij uitzondering dezelfde kunnen zijn als in Zuid-Afrika. Dat echter ook in onze terreinen de aanvaller veel meer tusschenruimte zal moeten nemen dan tot nu toe gebruikelijk was, staat voor mij vast.

Waar het nu te verwachten is dat en bij den aanval en bij de verdediging de frontuitbreiding van de compagnie aanzienlijk grooter zal worden dan zij nu is, rijst de vraag of de sterkte onzer tactische eenheid niet veel te groot is.

Naar mijne meening kan deze vraag niet anders dan toestemmend worden beantwoord, ook al neemt men aan dat de oorlogssterkte na enkele weken aanzienlijk geslonken zal zijn. Bij het Engelsche leger toch, waar de compagnie slechts 100 combattanten telt, ontviel de leiding reeds aan den compagniescommandant wanneer slechts 2 sectiën naast elkander verspreid werden; hunne frontbreedte bedroeg dan ruim 400 meter. In bedekte terreinen is het, zelfs bij veel geringere frontuitbreiding, onmogelijk een troep te overzien; het zelfstandig bestuur zal dan van den compagniescommandant op den sectiecommandant ja soms op den groepscommandant moeten overgaan.

Dat hetzelfde motief, hetwelk eenmaal de compagnie als gevechtseenheid de plaats deed innemen van het bataljon, zich zou doen gelden om voor de compagnie een eenheid in de plaats te stellen van geringere sterkte, ligt voor de hand. De vraag is of men dien tijd *nu* gekomen acht. Het antwoord daarop is hiervan afhankelijk of men het noodzakelijk acht bij de moderne bewapening in meer verspreide orde te vechten dan nu het geval is. Dit is de belangrijkste quaestie, die ik van avond naar aanleiding van onze ervaringen onder uw aandacht kan brengen.

Ik zal het eerste gedeelte van deze voordracht besluiten met in het kort aan te geven welke invloed naar onze meening de moderne bewapening op de verschillende wapens kan oefenen.

Wat de Infanterie betreft kan ik na het voorafgaande met een enkel woord volstaan.

Voor den verdediger, hetzij in vooraf bereide stellingen, hetzij in rencontre-gevechten is het van belang zich met alle middelen *de voordeelen der onzichtbaarheid* te verschaffen. De aanvaller kan zich een betrekkelijke onzichtbaarheid verzekeren door de kleur van de uniform zooveel mogelijk te doen overeenstemmen met de tint van het terrein. Ook voor den verdediger is dit, hoewel niet in die mate, van belang. Blinkende voorwerpen op grooten afstand zichtbaar, behooren niet op het gevechtveld thuis. De Engelsche officieren kregen na de eerste gevechten last, de sabel achter te laten, zij werden met het geweer bewapend. Daar deze maatregel v.n.l. genomen werd ter vermindering van het gevaar om in het bijzonder tot doelwit te dienen, zal hij, — onnoodig hierop te wijzen — hun prestige tegenover den mindere geschaad hebben. Het ware beter geweest wanneer de sabel, die blijkbaar op het gevechtveld niet meer thuis behoort hen reeds in tijd van vrede ware ontnomen. Wjl het waarschijnlijk is, dat ook wij, bij het uitbreken van een oorlog, dit wapen zullen moeten afleggen, verdient het overweging hiertoe reeds in tijd van

vrede over te gaan. Door ook de officieren met het geweer te bewapenen, althans de subalterne, kan van hun talenten als schutter gebruik worden gemaakt ter verhooging van de vuurkracht.

De verdediger moet zijn ondersteuningstroepen en reserves zóó opstellen dat de versterking der linie kan geschieden zonder aan den vijand de ligging der stelling te verraden.

In open terrein kan het noodig zijn deze *in* de tirailleurlinie of *onmiddellijk daarachter* te brengen.

De versterking eener verdedigende linie door achterwaarts opgestelde troepen, is het moeilijkst even vóór en gedurende den stormaanval. Het krachtig geweervuur van den aanvaller onmiddellijk vóór die attaque maakt een breede strook achter de stelling onveilig, evenzeer als het nog krachtiger artillerievuur dat gedurende den stormaanval v.n.l. gericht is op het terrein achter de stelling.

De groote nitbreiding der stellingen en in het algemeen der geheele gevechtlinie, schenkt aan bereden infanterie als reserve, hetzij te paard, hetzij op een wiel een hooge waarde.

Omtrent *de artillerie* valt nog het volgende op te merken :

Daar de verbetering van het handvuurwapen voornamelijk den verdediger ten goede komt, zal de aanvaller de verhooging zijner vuurkracht meer dan vroeger moeten zoeken in een sterke veldartillerie. Al vermijdt de verdediger den artilleriestrijd, wat dikwijls aanbevelenswaardig zal zijn, toch zal hij in de beslissende oogenblikken in staat moeten wezen het artillerievuur van den aanvaller, die dan zijn geheele vuurkracht op het aanvalspunt (strook) brengt, tot zich te trekken.

Dit nu is alleen mogelijk, waanneer hij beschikt over *minstens even goede* kanonnen als de tegenpartij. Een zwakkere artillerie bij den verdediger kan hare gevechtswaarde verhoogen door de voordeelen der onzichtbaarheid te benutten. *Het moreele nadeel echter van in artillerie-bewapening de zwakkere te zijn is zeer groot.* Snelvuurgeschut van groot vermogen is alzoo voor ons land een onafwijsbare eisch.

Mag men uit dezen oorlog gevolgtrekkingen maken voor een Europeeschen strijd, dan is het te verwachten, dat de gevechten een langzaam en slepend karakter zullen hebben. Aan groote beweeglijkheid van het stuk dient dan *niet in de eerste plaats* aandacht geschonken te worden. De Boeren hebben zich nimmer beklaagd over gebrek aan beweeglijkheid hunner veldartillerie, hoewel al spoedig, niet alleen de Krupp-honwitser van 12 c. M., maar ook het Creusot-kanon van 15.5 c.M. tot hunne veldbewapening behoorden. De Kapitein Holmes Wilson, R. A., die over het optreden van de Engelsche artillerie in Natal een studie in het licht gaf, herinnert daarin aan de bekende uitspraak, dat in tijd van vrede de veldartillerist vraagt om meer beweeglijkheid van zijn wapen, terwijl gedurende of na een oorlog steeds wordt gevraagd naar een vuurmond waarvan het enkel schot grooter uitwerking heeft. Ook de Engelschen hebben in dezen oorlog nimmer behoefte gevoeld aan meer beweeglijkheid, van hun geschut, integendeel, die mobiliteit is zelden tot haar recht gekomen. De meeste diensten hebben ze gehad van de marine-kanonnen, 12 ponders die door ossen werden voortgetrokken.

Een minimum-beweeglijkheid — ten onzent te bepalen door hen, die de waarde van onze terreinen met het oog op de verplaatsing van veldartillerie goed kennen — moet echter gevorderd worden. Is daaraan voldaan, dan schijnt het mij raadzaam zich bij de constructie ten doel te stellen het enkele schot de grootste werking te verzekeren.

De vraag of meer verspreide opstelling der batterij door splitsing in sectiën in vele gevallen niet raadzaam zal zijn met het oog op de verhoogde kans op onzichtbaarheid, verdient overweging. De minder gemakkelijke vuurleiding komt hier aan de debet- de mindere zichtbaarheid aan de creditzijde. Bij een strijd tusschen 2 batterijen zal de in sectiën opgeloste batterij hare tegenpartij, wanneer deze vereenigd optreedt, tot doelverdeeling dwingen, terwijl zij zelve haar vuur kan concentreren. Bij de vereenigde batterij zal de materiële en moreele uitwerking van het vijandelijk vuur dat slechts een

gedeelte treft, zich over de geheele batterij doen gevoelen; bij de verspreide sectiën natuurlijk niet.

Evenals het infanterievuur oefent dat der artillerie eene moreele werking uit, dikwijls grooter dan hare materiële uitwerking zou doen veronderstellen. Slechts dat vuur, waarvan men zeker is dat het niet treffen *kan*, mist moreele uitwerking, en nog niet eens ten volle, want het artillerievuur en in het bijzonder het granaatvuur is op grooten afstand zicht- en hoorbaar, en verwekt dus in wijden kring een gevoel van onveiligheid, al moge de linie die goed gedekt is en zich veilig weest, onbekommerd de projectielen zien vallen, zij die op grooten afstand daarachter en minder goed gedekt zijn, geraaken in onrust, vooral wanneer de granaten onregelmatig vallen en men dus geen indruk krijgt wat onder vuur wordt gehouden.

Deze opmerking bevat niets nieuws, toch meende ik haar te moeten uitspreken, omdat ik zoo dikwijls de waarde van het artillerievuur heb hooren meten uitsluitend naar de kans op materiële uitwerking, als ware dit het voornaamste wat de artillerie beoogen moet. Dat zij het beoogen moet, dit spreekt van zelf, even goed als de schutter moet trachten zijn tegenpartij te treffen, maar dat haar vuur waardeloos zou zijn ook al bereikt zij haar doel niet, dit durf ik bij ervaring stellig voor onjuist verklaren. Daartoe herinner ik mij te goed de angstige spanning, die het artillerie-bombardement bracht onder hen, die het ondergingen: hoe gesloten troepen nit elkaar stoven, en het veld waarop de projectielen vielen, in wijden kring gemeden werd. In het bijzonder hadden de lyddietgranaten dien invloed vooral nadat enkele juist vallende schoten ongemeen groote verwoesting hadden aangericht. 1) Niet alleen de Boeren vreesden het granaatvuur, ook de Engelschen waren

1) Dat de Engelsche kanonnen welke met brisant granaten vuurden een grootere dracht bezaten dan het gewone veldgeschut geeft voor een deel de verklaring der vrees welke de Boeren — vooral later — voor deze projectielen gevoelden.

dikwijls door enkele kanonschoten tot staan te brengen, en gedwongen dekking te zoeken.

Dat in vele berichten andere meeningen worden verkondigd omtrent den moreelen invloed van het artillerievuur op de Boerenstrijders schrijf ik v.n.l. daaraan toe, dat, waar de Engelschen zich bepaalden, stellingen te bombardeeren, en de Boeren niet verplicht waren in een bedreigde positie een aanval af te wachten, deze zich achter kopjes terugtrokken waar ze rustig het einde van het bombardement afwachtten. En wanneer ze in de vlakte aan schansen arbeidden en dus geen beschermend kopje in hun nabijheid hadden, werden ze gewaarschuwd als de vlam van den vuurmond het naderen van een projectiel aangaf en dekten zich tijdelijk tot het gevaar voorbij was. Doch hier bestond *de zekerheid van onkwetsbaarheid*. Daarnit verklaar ik de, bij velen bestaande meening, dat de Boeren weldra vertrouwd raakten met het vijandelijk artillerievuur en het niet vreesden. Deze meening komt mij echter beslist onjuist voor. Nog korten tijd voor mijn vertrek verzekerde mij generaal Botha dat slechts de overmacht aan kanonnen der Engelschen en in het bijzonder hun lyddiet-bommen, (die bovendien uit de vuurmonden werden geschoten welke de verste dracht bezaten) de Boeren zoo moedeloos maakten, en menigmaal hoorde ik zeggen: »laten de Engelschen maar eens *fair play* spelen en hun kanonnen wegzenden, dan kunnen ze met het dubbele aantal schutters komen dat nu in het veld staat, en we zullen ze staan»; generaal Botha voegde er eens bij: »dan herover ik in een week tijds Pretoria».

Dergelijke uitdrukkingen deden mij het groote gewicht beseffen voor den verdediger om over een veldartillerie te beschikken, gelijkwaardig aan die der tegenpartij, terwijl het feit dat de verliezen in dezen oorlog door de artillerie toegebracht betrekkelijk zeer gering geweest zijn, ondanks een enorm munitieverbruik, mij in de meening heeft versterkt dat dit wapen zijn groote prestige *niet in de eerste plaats* ontleent aan zijn vermogen om te treffen.

Dat deze overweging mij niet doet besluiten dat de artillerie
1901/1902.

goed zal doen haar munitie ten allen tijde maar luk raak weg te schieten, dit spreekt van zelf, maar wel geloof ik dat zij in vele gevallen het geoorloofde van munitiegebruik niet te angstvallig moet afmeten naar de kansen op het bereiken van materiële uitwerking en dat van een, minder goed gericht doch snel afgegeven vuur, *dikwijls* meer resultaten verwacht kunnen worden dan van een vuur dat eerst wordt ingesteld na een niterst nauwkeurige bepaling van den artilleristischen afstand.

Wat de projectiel-soort betreft, we zijn van meening dat de granaat ongemeen veel meer moreele werking heeft geoefend dan de granaatkartets. Dat deze laatste, mits de springpunten binnen een redelijke spreiding vallen, groote materiële werking *kan* hebben, zal wel geen betoog behoeven. Onze indruk is geweest, dat het granaatkartetsvuur der Engelschen over het algemeen weinig heeft uitgewerkt, en dat de granaten, lyddiet en andere, voornamelijk oorzaak waren van het prestige dat het vijandelijk geschut in dezen oorlog bij de Boeren heeft gehad.

De Boeren bezaten zooals ik reeds aangaf geen *cavalerie*. Slechts enkele verkenningsstroepen verrichtten een gedeelte van de werkzaamheid welke van dit wapen gevorderd wordt; cavaleriegevechten kent deze oorlog dan ook niet. Waar de beteekenis van het blanke wapen zoozeer op den achtergrond kwam ten gevolge der verbeterde vuurwerking van het handvuurwapen, daar mogen we aannemen dat de beteekenis van de cavalerie als slagwapen belangrijk is afgenomen. In de toekomst toch zal een cavalerie-afdeeling, die veel zwakker is dan hare tegenpartij, mits zij goed geoefend is in het zich haastig gereedmaken voor het vuurgevecht, den overmachtigen vijand met een snel afgegeven vuur tot de vlucht kunnen dwingen, en aldus een resultaat bereiken dat zij door het aannemen van den cavaleriestrijd niet bereikt zou hebben. Dit reeds duidt op het groote belang, den cavalerist ook als infanterist af te richten. Charges op infanterie, voorzien van het snelvuurwapen, beloven, tenzij onder zeer gunstige om-

standigheden ondernomen, al zeer weinig resultaat. Eén groep is voldoende enkele eskadrons terug te wijzen, wanneer de aanval niet geheel verrassend is.

De Amerikaansche attaché, zelf cavalerie-officier rapporteert aan zijne Regeering: »Dat het vuurgevecht te voet een noodzakelijk bestanddeel is van het succes der cavalerie, zal wel door niemand betwijfeld worden, en onze cavalerie is de eenigste in de wereld, welke behoorlijk daarvoor is opgeleid. In gesprekken met de acht andere militaire attachés, die allen groote mogendheden in de wereld representeerden, trof het mij bijzonder, hoe weinig ernstig deze zaak wordt opgevat bij de cavalerie van andere landen. Mijne ondervinding schonk mij de overtuiging dat de dagen van groote cavalerie-lichamen, op elkaar instormend, voorbij zijn en dat cavalerie, die een karabijn van groote dracht bezit, met een kogel van niet minder dan 8.75 mM., en die afgericht wordt evenals de onze, om snel af te stijgen en van het vuurwapen gebruik te maken, vijandelijke cavalerie, die van sabel of lans wil gebruik maken, zal verslaan.»

Ook bij den ophelderingdienst, die in een toekomstigen oorlog vermoedelijk tot het belangrijkste deel zal behooren van den arbeid van den cavalerist, zal aan het vuurgevecht de voorkeur toekomen boven charges op vijandelijke cavalerie-massa's. Alles wijst er op hoezeer de africhting als infanterist voor het bereden wapen van belang is. Mochten deze meeningen ten onzent ingang vinden, dan zal de ruiter zich moeten gewennen in zijn paard niet *in de eerste plaats* het strijdmiddel te zien van welks massa maal snelheid hij ten deele zijn behoud en overwinning verwacht, maar meer het vervoermiddel dat hem daar moet brengen, waar hij met vrucht zijn vuurwapen kan gebruiken.

Nog enkele opmerkingen betreffende de *veldversterkingskunst*.

Met klem heeft de krijg het groote belang der veldversterkingskunst in het licht gesteld, en het gebruik van schop of spade als een der werkzaamste hulpmiddelen doen kennen voor het welslagen in het gevecht. Bijzondere waarde hebben

door het rookzwak buskruit de maskes gekregen; waar de tijd ontbreekt dekkingen te maken, kan dikwijls het maskeeren eener stelling een groote mate van veiligheid waarborgen.

Het antwoord op de vraag of kunstmatige dekkingen vóór of in den rand van het bedekte terrein aangelegd moeten worden hangt af van bijzondere omstandigheden. In vele gevallen zal het stelling nemen in den rand de voorkeur verdienen boven het zich ingraven op enkele honderden meters daarvóór en wel dan als de stelling aanvankelijk zwak bezet moet worden. De versterking der stelling toch moet ongezien kunnen geschieden. Het schijnt mij waarschijnlijk dat de vijand niet per se den rand onder vuur zal nemen, zoolang er niets is, waaruit hij kan opmaken waar de vijandelijk tirailleurs zich hebben opgesteld. De geringste aanwijzing echter kan hem hier op den weg helpen, zoodat de bezetting ter wille van haar eigen veiligheid *alles vermijden moet wat haar zou kunnen verraden*. Bij troepen van wier standvastigheid in het vuur men niet zeker is, zal opstelling vóór den rand, voorkeur verdienen. De beste waarborg toch om onder het hevig vijandelijk vuur, betrekkelijke veiligheid te genieten, vindt de vreesachtige dan *in* zijne stelling. Haar verlatende zou hij een groote ongedekte ruimte moeten doorloopen.

De Boeren maakten *in den regel* geen lange loopgraven maar bouwden »schansjes» of maakten tirailleurputten, die aan slechts enkele manschappen dekking boden. Tusschen die schansjes en putten waren groote ruimten. Op die wijze werd met weinig arbeid een lange stelling verkregen en bovendien het voordeel dat een juist vallende lyddiet-granaat, slechts weinig schade aanrichtte. Lange loopgraven zijn in dit opzicht gevaarlijk. Volgens onze inlichtingen doet de werking van een brisaut-granaat, die in een loopgraaf springt zich tot op grooten afstand van het springpunt gevoelen. Korte loopgraven hebben ook dit voor boven langere, dat de bezetting zich beter tegen echarpeer- en enfilcervuur kan dekken.

Het groote nadeel van vele korte boven één lange loopgraaf is zeker dat de communicatie in de stelling onmogelijk

wordt en de leiding zeer moeilijk. Wanneer men echter van meening is dat de leiding, zoowel tengevolge der uitgebreidheid der stellingen als door den eisch van onzichtbaarheid in ieder geval zeer moeilijk en dikwijls onmogelijk zal zijn, dan weegt dit laatste bezwaar minder.

PAUZE.

Overeenkomstig het in den aanvang genomen besluit, werd in de pauze overgegaan tot de verkiezing van den Voorzitter der Vereeniging.

Bij *eerste* stemming verkregen, van de 53 uitgebrachte stemmen de heeren De Vlaming 26, van Hoogenhuyze 12, Koolemans Beynen 6 en Cool 5 stemmen, de heer Nieuwenhuyzen 1 stem; zijnde er 3 blanco biljetten.

Bij *tweede* stemming, waarbij 90 stemmen worden uitgebracht, verkrijgt de heer De Vlaming 54 en de heer van Hoogenhuyze 33 stemmen; drie biljetten waren in blanco.

Mitsdien werd tot Voorzitter gekozen de heer De Vlaming.

(*Heropening der Vergadering.*)

De heer DE VLAMING: Mijne Heeren! Door uw votum tot voorzitter der Vereeniging gekozen, mag ik onder de gegeven omstandigheden niet aarzelen deze benoeming aan te nemen en zulks in het bijzonder nu ons Bestuur niet de eer heeft een Opperofficier onder zijn leden te tellen.

Intusschen, M.H., ontveins ik mij geenszins de bezwaren aan de betrekking van Voorzitter verbonden, een betrekking tot nu toe opgedragen aan eminente persoonlijkheden in onze militair wetenschappelijke wereld, in wier schaduw ik mij niet zou durven stellen. Ongetwijfeld zullen dan ook mijn krachten in meer dan een opzicht te kort schieten, doch hoe dit ook zij, nimmer zal men dit mogen wijten aan gemis aan liefde voor de militaire wetenschap, die mij gedurende mijn geheele militaire loopbaan heeft beziel. Overtuigd als ik ben van

mijn tekortkomingen, kan ik slechts de verzekering geven dat ik mijn beste krachten zal inspannen, om mijn verplichtingen naar behooren te vervullen. Gesteund door de krachtige medewerking van mijn mede-bestuursleden en van onzen zoo verdienstelijken secretaris, zal het mijn streven zijn om de belangen der Vereeniging te bevorderen; in het vertrouwen daarbij ook op uw aller welwillendheid te kunnen rekenen, verklaar ik het Voorzitterschap te aanvaarden. (*Toejuichingen.*)

De VOORZITTER bedankt hierop de leden van het stem-bureau voor de door hen volbrachte taak.

De heer Jhr. RAM, zijne rede vervolgende, zegt:

De Boeren bezaten geen discipline, zegt de heer Sandberg in een der laatste Militaire Gidsnummers. Niet gaarne zou ik er aanspraak op maken omtrent deze zaak beter te zijn ingelicht dan de voormalige secretaris van den generaal Botha. Toch meen ik, is deze uitspraak niet juist; er ontbreekt een woord aan: de Boeren bezaten geen *militaire* discipline. Onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan het bevel van den meerdere te betoonen, streed tegen hun onafhankelijkheidszin. Hunne militaire instellingen droegen hiervan het kenmerk; de officieren werden gekozen voor een zeker aantal jaren, waarna zij herkiesbaar waren; de krijgsplassen werden steeds in krijgsraad opgemaakt, waarbij alle officieren niet alleen het recht bezaten deel te nemen aan de beraadslagingen, maar ook hun stem mochten uitbrengen ter beslissing of een krijgspan zou worden uitgevoerd. De officieren beraadslaagden dan weer met hun burgers, die het plan af- of goedkeurden. Eerst wanneer algemeene instemming was verkregen werd tot de uitvoering overgegaan. Verzekerde men zich niet vooraf van de instemming der burgers, dan bestond er kans dat deze te elfder ure zich aan de uitvoering der krijgsplassen onttrokken. Een sprekend voorbeeld hiervan is het uitblijven van een aanval op den Platrand, nabij Ladysmith, waartoe in een krijgsraad

besloten was, doch die de goedkeuring van een aantal veldkornetschappen niet wegdroeg.

Dat bij een dergelijk systeem, militaire discipline in den zin bovenbedoeld ontbrak, is recht duidelijk, doch de Boerenstrijdmacht bezat in anderen zin wel discipline. Om een strijd omtrent de *beteekenis* van dit woord te ontgaan, zal ik mijne bedoeling toelichten. Een organisatie, zoo groot als de, op ieder tooneel, vereenigde Boerencommando's zou toch tot *niets* in staat zijn geweest wanneer niet een zekere graad van volgzzaamheid en gehoorzaamheid bij de burgers had bestaan, en wanneer zij niet hadden gevoeld, dat samenwerking onmogelijk is waar onderwerping *geheel* ontbreekt.

Wat hen echter tot een zekere mate van onderwerping dreef, was niet de vrees voor straf, noch de gewoonte van gehoorzamen, doch uitsluitend het begrip dat zonder die gehoorzaamheid aan het verzoek van den meerdere geen enkel krijgsplan uitvoerbaar is.

Het gehoorzamen aan een bevel gold min of meer in strijd te zijn met de waardigheid van vrij burger. Bij de Staatsartillerie en de politie, beide staande troepen, was dit anders; daar *moest* het nu eenmaal en was de uniform teeken van onvrijheid. De artillerist was, zoolang hij de uniform droeg, »niet skaam om te gehoorsaam." Door bijzondere omstandigheden heeft een deel der Staatsartillerie de uniform moeten afleggen gedurende den oorlog; bij de politie geschiedde dit op last van den commandant. Deze heeft mij echter later medegedeeld dat hij veel spijt gehad heeft van die order, wijl de discipline dientengevolge belangrijk heeft geleden.

Naar het oordeel van den Europeeschen militair echter kan men zich in den oorlog op dit gehoorzamen uit vrijen wil niet verlaten, het geeft den meerdere geen waarborg dat hij *steeds* op *onvoorwaardelijke* gehoorzaamheid zal kunnen rekenen. Zoowel de ervaring van dezen oorlog als de meening van vele der Boerenleiders stempelen deze zienswijze tot de juiste. Wat bereikt kan worden met eene discipline zooals de Boeren bezaten, is gebleken, het is ontegenzeggelijk veel en verdient

daarom een ernstige beschouwing. Wat echter ten gevolge van het gebrek aan militaire discipline *niet* bereikt kan worden, blijkt evenzeer. De afwezigheid van militaire discipline werd, vooral in de tweede helft van den krijg, zwaar gevoeld, en bracht den generaal Botha er toe voor het leger van de Z.-A.-R. dat na het herstel van den vrede in het leven geroepen moest worden, een kazerne-diensttijd van 2 à 3 jaar te verlangen, terwijl het de aanleiding is geweest dat ter elfder ure in September 1900 een wet in het leven werd geroepen, waarbij de militaire instellingen van de weermacht fundamenteel werden gewijzigd. Het stelsel van verkiezing der officieren werd afgeschaft; voortaan werden zij van hoogerhand aangesteld, terwijl de strijdende burgers bezoldiging zouden krijgen. De burgermacht werd dus in een *leger* herschapen. Het zou voor de krijgswetenschap van groot belang zijn na te gaan, welke de werking is geweest dezer legerwet, een studie die echter eerst gemaakt zal kunnen worden wanneer omtrent de periode der guerilla meer juiste en vertrouwbare berichten tot ons zijn gekomen dan nu het geval is.

Al mogen we de werking der wet voorloopig niet kunnen beoordeelen, het feit dat zij ontstond is van groote beteekenis, omdat zij geboren werd door den drang der omstandigheden en dus als de uitkomst beschouwd moet worden van de ervaringen der Boerenleiders.

We mogen dus besluiten, dat de noodzakelijkheid van militaire discipline ook bij een volk, zoo strijdbaar als de Boeren, duidelijk is gebleken.

Militaire discipline echter is een begrip, dat zich in den loop der tijden heeft gewijzigd; zoowel de meer losse tactische vormen als de veranderde meeningen omtrent het recht van gezag, die de Revolutie over de wereld heeft verbreid, zijn de oorzaak dier wijzigingen.

Dat de militaire discipline zich reeds in alle landen heeft gevoegd naar de nieuwe inzichten, zou ik niet durven beweren. Ik lees b. v. in de Voorrede van het werk van Luit.-Kolonel May, die aan Engelsche zijde vocht :

»Eene keuze verstrekkend in hare gevolgen wordt nu van ons gevorderd — we moeten een systeem blijven volgen dat gebruikelijk was in de vroegere dynastieke oorlogen bij de betrekkelijk kleine legers van een vervlogen tijdperk, toen de soldaten het wegloopen meer vreesden dan den dood, of wel we moeten blinde gehoorzaamheid vervangen door intelligentie en liever een beroep doen op het eergevoel van de strijders dan op hunne vrees. In een land zoo vrij in alle opzichten als het onze, kunnen de oud-modische methoden nimmermeer in eere komen, tenzij een nationale catastrophe er ons toe dwingt. We moeten daarom tot minder beproefde methoden onze toevlucht nemen, en vertrouwen op het plichtsgevoel door de opvoeding ontwikkeld, en hopen dat zelfvertrouwen en zelfrespect in hachelijke oogenblikken zullen bewijzen niet onverenigbaar te zijn met zelfopoffering.»

Hieruit valt af te leiden, dat bij het Engelsche leger nog de discipline heerscht, althans heerschte, die in een vroeger tijdvak thuis behoort. Dit stemt overeen met den indruk, die ons de klachten geven van denzelfden auteur over de opleiding van den Engelschen soldaat: »Hoe willen wij verlangen — zegt hij — dat onze soldaten mannen zijn te velde, wanneer we ze in het garnizoen steeds als kinderen behandelen; wauceer we steeds uitgaan van de veronderstelling dat ze donkoppes zijn, tot niets in staat, en hun dit zoo dikwijls voorhouden dat ze het ten slotte zelf gelooven. Te velde moet ge u verlaten op een schildwacht, van wiens waakzaamheid de veiligheid van een geheel leger afhangt, en in het garnizoen vertrouwt ge den man zoo weinig, dat hij een cricketveld niet in orde mag maken tenzij onder toezicht van een korporaal.

In het leger -- zoo gaat de klager voort --- kan een man nimmer een taak verrichten zonder dat er iemand bij staat om hem te controleeren. En dit systeem heeft een noodlottige uitwerking op alle rangen. De soldaat wordt gecontroleerd door den korporaal, deze door den sergeant, die weer door den luitenant wordt gecontroleerd, welke op zijn beurt de controle van den kapitein ondergaat, enz. Dit systeem van steeds toe-

zien op hetgeen de ondergeschikte doet, ondermijnt het onafhankelijkheidsgevoel en initiatief. (*Toejuichingen*).

Wanneer we -- lezen we verder -- eens besloten den soldaat ons vertrouwen te schenken en hem te behandelen zooals tegenwoordig de schooljeugd wordt behandeld, dan zou het blijken dat er vele kleine zaken in het leger zijn, bekend aan allen die in het leger zijn geweest, waarbij onnoodige en dikwijls wrevel opwekkende tusschenkomst van den meerdere vermeden kan worden, en dan zou iemand, die in het leger trad, zich gerespecteerd voelen en beschouwd als een verantwoordelijk wezen, in stede van voor het tegenovergestelde te worden aangezien. Op die wijze zouden we de eerste laag leggen, waarop een ruimer intelligentie en militair instinct kan worden gebouwd; aldus zouden we een man, door te vertrouwen dat hij verstandig handelen zal, de neiging schenken aan onze verwachtingen te beantwoorden

Wanneer men van de talrijke werken, die in het Engelsch over dezen oorlog zijn geschreven, er enkele opslaat, dan stuit men steeds op dezelfde klacht: gebrek aan initiatief, gebrek aan individualiteit, gebrek aan scheppingsvermogen bij aanvoorders van alle rangen. De geest was beklemd geraakt tusschen de regels van een reglement, dat het tactisch handelen op het gevechtsveld voorschreef als ware dit een exercitieterrein.

Zoo vinden we o. a. in het reeds aangehaalde werkje van Kapitein Holmes Wilson, de klacht dat de veldartillerie, in den oorlog plotseling geplaatst in omstandigheden, die ze niet had voorzien en waarin de voorschriften van het Reglement tot verkeerde handelingen dwongen, onmachtig was op het gevechtsveld tot juistere inzichten te komen. Het systeem te veranderen, zegt hij, waaraan wij ons vertrouwen hadden geschonken, zou op dat oogenblik meer kwaad dan goed gedaan hebben. Zelfs waar men overtuigd was, dat de vijand zou voortgaan met een tactiek, die wijzigingen *vereischte* in het optreden der veldartillerie, zegt de schrijver, was het beter het bestaande systeem te handhaven; want hoe zou men een

nieuw artilleriereglement kunnen samenstellen, dat rekening hield met deze eischen.

Mogen we nu uit die klacht afleiden, dat het tactisch handelen ook bij de veldartillerie te veel werd beheerscht door een reglement, waarin de geest sprak van het exercitieveld, dat stereotype vormen aangaf, die door langdurige onoordeelkundige oefeningen zoodanig tot een gewoonte waren geworden, dat ze niet zonder gevaar voor groote verwarring losgelaten konden worden? Ik meen van wel, — waar de schrijver op een andere plaats het een voordeel noemt voor de marine-artillerie, die aan wal ageerde, dat zij niet, evenals haar zuster de veldartillerie, gebonden was aan zekere regels, die niet gemakkelijk terzijde geschoven kunnen worden.

Een zoodanige opleiding, waarbij het werktuigelijke het sterkst spreekt, past geheel bij de oudere opvatting der discipline, waar de man tot een gewillig werktuig moest worden in handen van zijn meerdere. Duidelijk is 't echter, dat van aldus tot machines afgerichte menschen het inzicht en de zelfstandigheid niet gevorderd kunnen worden, welke het moderne gevechtsveld vereischt.

Wat werd hier verlangd? Eenvoudig dat de batterijen gesplitst zouden worden en de kanonnen bij tweeën of drieën, of wel afzonderlijk gedekt in het terrein werden opgesteld. Dit was echter niet mogelijk — zegt de schrijver — o. a. omdat men zich daarin niet geoeffend had. Een dergelijk argument klikt iemand, die de Boeren-artillerie aan het werk heeft gezien, heel zonderlijk in 't oor. Ook deze waren meest naar de Hollandsche artillerie-reglementen van vele jaren her, afgericht en dus niet geoeffend in het afzonderlijk optreden van eukele stukken, doch die africhting had het vermogen in hen niet gedood te handelen naar omstandigheden.

Er staan hier twee systemen van opvoeding tegenover elkaar. Bij het Engelsche leger een opleidings-methode en discipline, die verlamdend werkte op alle rangen en het leger slechts geschikt maakte te handelen naar stereotype regels en formules; die bij de tegenpartij — ik spreek hier over de Staatsartillerie

der Z.-A.-R. — een discipline en methode van opleiding, gehoorzaamheid vorderende, doch wars was van alle strakke vormen, en die een groote ruimte liet aan het initiatief van den mindere.

Dat het laatste systeem de voorkeur verdient, wie zal het betwijfelen na de verkregen ervaringen?

Men zal mij wellicht tegenwerpen, dat deze ervaringen onnoodig waren om ons die overtuiging te schenken. Het is waar, dat sinds den laatsten grooten Europeeschen oorlog de discipline, door luit.-kolonel May, die der oude dynastieke legers genoemd, in theorie door ons veroordeeld wordt; dat we beseffen hoe onmisbaar zelfstardigheid en initiatief op het gevechtveld zijn, en dat iedere nieuwe reglementswijziging de sporen drangt van deze overtuiging; doch het is evenzeer waar dat deze laatste oorlog, met de nieuwere bewapening gevoerd, bewijst *dat op den ingeslagen weg een groote schrede voorwaarts gedaan moet worden*. Niet alleen van den laagst gestelden aanvoerder, maar ook van den man in het gevecht zal een mate van inzicht en zelfstandigheid gevorderd worden, die hem in staat moet stellen in de oogenblikken van het grootst gevaar te zijn „zijn eigen generaal”. En dit eischt niet alleen een zeer krachtige maar ook een zeer hooge discipline, een discipline wier gronslag is zelfvertrouwen, verkregen door een goede individueele opleiding en die gesteund wordt door een, uit opvoeding voortspruitend streng plichts- en eergevoel.

Moet *kazerne-opvoeding* noodzakelijk voeren tot de discipline, door mij gewraakt?

Natuurlijk niet; hoewel ik mij niet ontveinzen kan dat heerschende begrippen en traditiën ernstige beletselen zijn om te komen tot de tucht, die het moderne gevechtveld verlangt.

Bovendien, al ware een sterke arm daar om die beletselen uit den weg te ruimen en al zou daardoor een uitsluitende opleiding in de kazerne kunnen leiden tot den ideaal-soldaat,

het zal zeker geen betoog behoeven dat een opleiding van *slechts enkele maanden* nimmer dat doel zal kunnen doen bereiken.

Daarom — overtuigd dat het voor ons uitgesloten is een eisch tot langen diensttijd te doen gelden, — ben ik evenzeer overtuigd dat de militaire discipline thans niet uitsluitend gevraagd mag worden van opvoeding in de kazerne, doch dat deze de bekroning moet zijn van een opvoeding die reeds op jeugdigen leeftijd begint en waarbij aan de ontwikkeling van plichts- en gemeenschapsgevoel alle aandacht gewijd wordt.

De krijgsgebeurtenissen in dezen oorlog leveren één krachtig pleidooi vóór het kleine uitnemend afgericht leger en tegen de groote slecht afgerichte massa's.

Wordt hiermede tevens het militie-leger, opgetrokken op den grondslag van algemeenen dienstplicht, veroordeeld?

Ik meen van niet. De twee krachtigste factoren, welke oefendheid in het leven roepen: *schiet-* en *marschvaardigheid*, kunnen toch in een militie-leger evenzeer bestaan als in een leger met langeren oefentijd. Ja, het is zelfs logisch dat men de opvoeding van den soldaat te dezen opzichte niet uitsluitend verwachte van zijn kazerne-oefening.

Of een zuiver militie-leger het meest passende weersysteem is voor eenig volk blijft uit den aard der zaak een *nationale* vraag, die door geen krijgservaring in vreemden strijd opgedaan, is op te lossen. Van die ervaring mag men alleen verlangen dat zij *eenig licht* brenge, m. a. w. dat zij de eischen van den oorlog in het algemeen en van het gevechtsveld in het bijzonder doe kennen.

Die eischen: ik noemde ze u reeds.

En wanneer ik dan aangaf, dat *schiet-* en *marschvaardigheid* ook aan een volksleger niet vreemd behoeven te zijn, dan komt ten slotte het geheele vraagstuk van legervorming hierop neer, of de derde der drie hoofdeischen ook daar vervuld kan worden: of het zuivere militie-systeem waarborgen verzekert voor een goede discipline.

Op die vraag kan — dit is duidelijk — in het algemeen

deze oorlog geen afdoend antwoord geven. De aard van het volk dat zich een dergelijke legervorming kiest, spreekt hierin te zeer mede. Het ligt buiten het bestek van mijn voordracht op die vraag een antwoord voor ons land te willen geven. Wel kan ik verklaren dat de door ons bijgewoonde strijd een bemoediging bevat voor hen die deze legervorming verlangen, doch daarnaast een waarschuwing.

Bemoedigend is het te bedenken, dat de Boerenstrijdmacht ondanks de afwezigheid van militaire discipline veel heeft kunnen verrichten, wat we vroeger onmogelijk waanden. Bemoedigend tevens is de overweging dat geen ander volk — ook niet het onze — van nature zoo wars is van alle autoriteit.

Tot een waarschuwing moge de ervaring ons strekken dat vaderlandsliefde noch geestdrift voor de zaak, die men met de wapenen dient, proefhoudend zijn gebleken tegen de ontmoedigende factoren van het gevecht. Krachtige discipline, vertrouwen in de aanvoerders en vertrouwen in het eigen wapen is het eenige wat de strijders weerhoudt het gevaar te ontvluchten.

Desniettemin is zoowel vaderlandsliefde als geestdrift voor de goede zaak van groote beteekenis voor een leger, doch slechts in zooverre als zij de burgers, met blijmoedigheid in de dagen van voorbereiding, tot het offer van geld en tijd zullen stemmen ter verhooging van 's lands weerbaarheid.

Mijne Heeren. Aan het slot van deze voordracht gekomen, gevoel ik behoefte in gedachten nog een oogenblik te wijlen op het Zuid-Afrikaansche Veld, waar ik maandenlang getuige was van het lijden en strijden van een volk, dat zijne onafhankelijkheid begeert en waar ik leefde met de mannen, wier namen de geschiedenis zal vermelden onder die der groote vrijheidshelden. Enkele der indrukken, die ik daar opdeed, ik trachtte ze u zoo getrouw mogelijk te schetsen met den nuchteren zin, dien wetenschappelijke overdenking van ons eischt. Toch gevoel ik met u, dat deze worstelstrijd nog andere dan nitsluitend krijgskundige lessen ons schenkt.

Met eerbied herdenk ik — om slechts enkelen te noemen — eenvoudige, ernstige mannen als een De la Rey, een Botha, den ridderlijken Theron; boven allen de lichtende figuren van een Steyn en De Wet. Zij leeren ons wat vaste wil en vurige vrijheidsliefde vermogen en hunne daden zullen — welke ook de uitkomst zij van dezen strijd — vruchten dragen bij volgende geslachten.

Die lessen — zullen ze ook ons voordeel brengen? Heeft Nederland het recht te leven in den glorieschijn, die door dezen oorlog over den Hollandschen naam is gekomen?

De toekomst zal het leeren.

Ook van ons kan de worsteling gevraagd worden voor het zelfstandig volksbestaan; ook ons kan de hoogste vaderlandsliefde de zwaarste offers komen vragen.

Zullen we dan gereed zijn? Zal men ons weerbaar vinden?

De toekomst zal het leeren.

Mogen de ervaringen van den Zuid-Afrikaanschen oorlog aan het Nederlandsche volk de overtuiging schenken, dat in den krijg het duurst geboet worden, misslagen buiten het strijdtooneel begaan, en dat de zwaarste zonde is *gebrek aan voorbereiding*.
(*Geestdriftige toejuichingen.*)

Na het nitspreken der rede door den heer Ram, zegt de
VOORZITTER:

Mijne Heeren!

De teekenen van waardeering, waarbij ik mij zeer gaarne aansluit, zullen den spreker zeker tot zelfvoldoening hebben gestemd.

Ongetwijfeld zult gij allen met mij instemmen, dat de voordracht van den goachten spreker vele nuttige wenken bevat, die stof tot denken zullen geven.

Daarover zal men zeker van gedachten willen wisselen. Ondanks het reeds vergevorderde uur, zal ik daartoe gaarne het woord geven.

De heer DE GREVE: Ik geloof zeker ook uit naam van al

de aanwezigen te spreken, wanneer ik den spreker hulde breng voor zijne hoogst interessante lezing. Door spreker zijn daarbij zeer gewichtige conclusiën gemaakt, die naar mijne meening wel voor discussie vatbaar zijn. Wil het debat daarover vruchtbaar zijn, dan zal dit zeker eerst kunnen, nadat wij de rede gedrukt voor ons zullen hebben, temeer omdat, zooals spreker ons mededeelde, tal van gegevens ons eerst uit de gedrukte rede bekend zullen worden. Ik ben daarom zoo vrij het Bestuur in overweging te geven, voor de behandeling wel een afzonderlijken avond beschikbaar te willen stellen.

(Teekenen van instemming.)

De VOORZITTER: Met het oog op het belang van de gehouden voordracht en den weinigen tijd, waarover wij nog beschikken kunnen, meen ik ook dat er thans weinig gelegenheid is tot bespreking. Het Bestuur had ook reeds te voren in dien zin zijne gedachten laten gaan en het meent dan ook in die richting — wanneer dit althans de wensch der vergadering mocht zijn — te kunnen medegaan. Het geldt hier toch een onderwerp van diep ingrijpende beteekenis, en daarom is het zeker wenschelijk dat een ieder de voordracht in haar geheel nog eens zal kunnen herlezen alvorens er over te discussiëren.

Het Bestuur heeft dan ook geen bezwaar nogmaals een vergadering te wijden aan de voortzetting dezer beschouwingen over de Zuid-Afrikaansche aangelegenheden.

Wanneer zich niemand er tegen verzet, dan zal ik rekenen op de instemming der vergadering en zal het Bestuur overwegen op welken tijd een nieuwe vergadering voor bespreking kan worden nitgeschreven.

Onder berhaling van den dank der vereeniging aan den geachten spreker van dezen avond wordt de vergadering hierop gesloten.

De Secretaris,
J. M. R. LACEULLE.
